

ALAPVETŐ JOGOK BIZTOSA
AZ ENSZ NEMZETI EMBERI JOGI INTÉZMÉNYE
NAIH nyilvántartási szám: 40689

Az alapvető jogok biztosának

JELENTÉSE

az AJB-1848/2018. számú ügyben
(Kapcsolódó ügyek: AJB-1849/2018, AJB-1850/2018.)

Érintett szervek:

- Emberi Erőforrások Minisztériuma
- Nemzetgazdasági Minisztérium
- Oktatási Hivatal
- szakképzési centrumok és szakgimnáziumaik

2018.

**Az alapvető jogok biztosának
Jelentése
az AJB-1848/2018. (előzmény AJB-1147/2017) számú ügyben**
Kapcsolódó ügyek: AJB-1849/2018. (előzmény: AJB-1819/2017.),
AJB-1850/2018. (előzmény: AJB-1972/2017)

Az eljárás megindítása

A 2017 tavaszi szakgimnáziumi érettségi új vizsgatárgya miatt három panaszbeadvány érkezett Hivatalomhoz. A panaszosok ezekben azt sérelmezték, hogy a szakgimnáziumokban a 2017. május-júniusi vizsgaidőszakban új érettségi tárgyból (ágazati szakmai és ágazaton kívüli szakmai érettségi tárgyból) kötelező érettségi vizsgát tenniük, úgy, hogy a vizsga részletes követelményeit meghatározó rendelet csak 2016. december 28-án jelent meg. A panaszosok hivatkoztak arra is, hogy a nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXC. törvény 2011-ben ugyan már rögzítette az érettségi vizsgatárgyak között a szakmai érettségi tárgy bevezetését 2016-tól – amelynek határideje később 2017-re módosult -, de véleményük szerint nem állt rendelkezésre a kellő felkészülési idő a részletes *vizsgakövetelmények 2016 év végén történt kiadása miatt.*

Tekintettel arra, hogy a panaszbeadványában foglaltak alapján felmerült az alapjoggal összefüggő visszasság gyanúja, az alapvető jogok biztosáról szóló 2011. évi CXI. törvény (a továbbiakban: Ajbt.) 18. § (1) bekezdése alapján a három panaszbeadványt egyesítve, az AJB-1848/2018. (előzmény AJB-1147/2017) ügyszámon vizsgálatot indítottam.

Vizsgálatom keretében első lépésként az ágazati szakmai érettségi vizsgatárgyra vonatkozóan az érettségi vizsgát meghatározó joganyagot elemeztem: így az Nkt. előírásainak, az Érettségi Szabályzatnak és az érettségi vizsga részletes követelményeit meghatározó miniszteri rendeletnek az ágazati szakmai érettségi vizsgatárgy bevezetését és kapcsolódását a felsőoktatási felvételi eljáráshoz. Eljárásom során – a szabályokon túl – igyekeztem megismerni a szakképzési centrumok, illetve tagintézményeik (iskolák) érettségire való felkészülésének körülményeit, az ágazati szakmai érettségi vizsgán az érettségizők által elért eredményeket, a sajátos nevelési igényű tanulók mentességeinek, illetve kedvezményeinek érvényesülését az érettségi vizsgán.

A vizsgálat eredményes lefolytatása érdekében *2017. február 14-én megkereséssel fordultam az emberi erőforrások miniszteréhez, és 30 napos határidővel kértem válaszát.* A sajtótárca sajtónyilatkozataiban foglaltak szerint az érettségire való jelentkezés határidejének lejártára (február 15.) hivatkozva *nem tervezett beavatkozást a felkészülési folyamatba.* Mindezekre figyelemmel a tanulók alapjogainak védelme érdekében, *preventív intézkedés mielőbbi megtételének szorgalmazása céljából* ezzel párhuzamosan szakmai egyeztetést kezdeményeztem az oktatásért felelős államtitkárral, a szakképzésért és felnőttképzésért felelős helyettes államtitkárral és az Oktatási Hivatal elnökével.

Az érintett alapvető jog és alkotmányos elvek

- a jogállamiság elve és a jogbiztonság követelménye: *„Magyarország független demokratikus jogállam.”* [Alaptörvény B) cikk (1) bekezdés];
- az oktatáshoz való jog: *„Minden magyar állampolgárnak joga van a művelődéshez.”* [Alaptörvény XI. cikk (1) bekezdés];
- a fogyatékosággal élő személyek jogainak védelme: *„Magyarország külön intézkedésekkel védi a gyermekeket, a nőket, az időseket és a fogyatékkal élőket.”* [Alaptörvény XV. cikk (5) bekezdés],

Az alkalmazott jogszabályok

- a nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXC. törvény (a továbbiakban: Nkt.);
- a szakképzésről szóló 2011. évi CLXXXVII. törvény (a továbbiakban: Szt.);
- a jogalkotásról szóló 2010. évi CXXX. törvény (a továbbiakban: Jat.);
- az érettségi vizsga Érettségi Szabályzatának kiadásáról szóló 100/1997. (VI. 13.) Korm.

- rendelet (a továbbiakban: Érettségi Szabályzat);
- a nevelési-oktatási intézmények működéséről és a köznevelési intézmények névhasználatáról szóló 20/2012. (VIII. 31.) EMMI rendelet;
- a felsőoktatási felvételi eljárásról 423/2012. (XII. 29.) Korm. rendelet (a továbbiakban: Felvételi Szabályzat);
- a pedagógiai szakszolgálati intézmények működéséről szóló 15/2013. (II. 26.) EMMI rendelet;
- az érettségi vizsga részletes követelményeiről szóló 40/2002. (V. 24.) OM rendelet módosításáról szóló 48/2016. (XII. 28.) EMMI rendelet;
- az érettségi vizsga részletes követelményeiről szóló 40/2002. (V. 24.) OM rendelet.

A megállapított tényállás

1. Az érintett szaktárcák képviselőinek részvételével 2017. március 17-i szakmai egyeztetésen Hivatalom munkatársai ismertették a szakmai érettségi vizsgatárgy 2016/2017-es tanév tavaszi érettségi időszakában való bevezetésének módjával kapcsolatban az alapjogi-alkotmányossági érveket.

Az egyeztetés során az EMMI köznevelésért felelős helyettes államtitkára a visszásság fennállását nem vitatva, röviden ismertette az érettségi vizsgakövetelmények késői kiadásának indokait, amelyben álláspontja szerint a szaktárcák közötti elhúzóó egyeztetések is közrejátszottak. Jelezte, hogy nem céljuk a tanulók számára tömegében a rossz vagy esetleg elégtelen érettségi eredmények megállapítása, ezért már korábban egyeztetéseket kezdeményeztek a kormányhivataloknál az érettségizető tanárok megfelelő kiválasztása és a tanulókkal szembeni „lojális értékelés” érdekében. Hangsúlyozta azt is, hogy a szaktárca akarata ellenére szorult helyzetben van, jelenleg így nincsen javaslatuk a változtatásra.

A szakképzésért és felnőttképzésért felelős helyettes államtitkárt az általa delegált főosztályvezető képviselte, aki hozzászólásában utalt arra, hogy az érettségi követelmények ugyan valóban későn jelentek meg, de azok tervezete elvileg elérhető volt. Tisztában vannak azzal, hogy az eljárás a jogbiztonság követelményének nem feleltethető meg. Elmondta, hogy minden hozzájuk érkezett iskolai, szülői és tanulói kérést megvizsgáltak. Határozott véleménye szerint sok esetben a felkészülést a helytelen iskolai gyakorlat is akadályozza. Ezzel kapcsolatosan utalt a Kozma Lajos Faipari Szakgimnázium szakrajz felkészítésének hiányára, ahol a kerettanterv előírta a szakrajz évfolyamonkénti tanítását, de az iskola helyette más tantárgyat tanított. Hivatkozott továbbá a két tanítási nyelvű szakgimnáziumokra is, ahol a jelzések szerint eddig is 6-7 tantárgyból érettségiztek a tanulók, így számukra nem okoz meglepetést az új rendszer.

Rövid egyeztetés után az EMMI köznevelésért felelős helyettes államtitkára a fennálló aggályos és visszás helyzetre tekintettel elfogadta javaslatomat a szakmai érettségi vizsgatárgyak osztályzatának megajánlásával összefüggésben. Jelezte egyben, hogy az érintettek tájékoztatása érdekében március végén, legkésőbb április elejére a szaktárca szakmai konferenciát hív össze a szakgimnáziumokat tömörítő szakképzési centrumok főigazgatóinak és az érettségít szervező kormányhivatalok részvételével, amelyre várják az ombudsmant is.

2. Időközben megérkezett hozzám az oktatásért felelős államtitkár megkeresésemre adott 2017. március 16-án kelt írásos válasza. Eszerint az Nkt. 2011-ben elfogadott változatában már szerepelt, hogy az akkor még szakközépiskolában, ma már szakgimnáziumban az ötödik érettségi vizsgatárgy lesz a szakgimnázium ágazatának megfelelő szakmai vizsgatárgy. A 2013. szeptember 1-jétől kezdve és a további tanévekben a szakközépiskolai képzésüket megkezdő tanulóokra már e szabályok vonatkoztak. Ehhez igazodóan a szakképzési kerettantervekről szóló 14/2013. (IV. 5.) NGM rendelet 2013. április 6-i hatállyal vezette be az ágazati szakmai érettségi vizsgatárgyakra felkészítést nyújtó szakképzési kerettanterveket, melyek alkalmazása 2013. szeptember 1-jétől vált felmenő rendszerben kötelezővé. A szakközépiskolai tanulmányaikat 2013 szeptemberében és a

későbbi tanévekben megkezdő – ma szakgimnáziumi – tanulók szakmai tanulmányaikat már a kötelező ágazati szakmai érettségi vizsgára felkészülés jegyében, a kötelező ágazati szakmai érettségi vizsgatárgy szakmai tartalmához igazodó kerettantervek szerint folytatták.

Az intézkedés bevezetését szakmailag az alapozta meg, hogy megfelelő és versenyképes tudással lépjenek be a munka világába a szakgimnáziumok tanulói. Ezt bizonyítja az is, hogy a szakmai érettségi vizsgákra vonatkozó szabály *eredetileg kizárólag emelt szinten lett volna kötelező* a vizsgázók számára, azonban a mindenki számára megismert vizsgakövetelményeket követően több észrevétel is érkezett. A javaslatot a szaktárca elfogadta, majd módosították a jogszabályt, amelynek következtében a szakmai érettségi vizsga már nem csak emelt, hanem középszinten is lehetőséget, ami lényeges könnyítést jelent az eredetileg hatályban lévő szabályozáshoz képest.

A tanulók felkészítése a kerettantervek alapján nyilvánvalóan az emelt szintű vizsgák figyelembevételével történt, ezért a kevesebb követelményt tartalmazó középszintű vizsgákra *„minden bizonnyal felkészítették őket”*. A szakmai érettségi vizsgák középszintű vizsgakövetelményei emiatt jelentek meg csak jóval később az emelt szintű követelményekhez képest. A fentebb összefoglaltak értelmében az államtitkár szerint a tanulókat semmilyen szempontból nem érintette hátrányosan a vizsgakövetelmények csökkentésére irányuló szabályozás.

Az idegen nyelvi érettségivel kapcsolatban már 2015-ben a 40/2002. (V. 24.) OM rendelet módosításával ismertek voltak a megváltozott – a Nemzeti Alaptantervhez (a továbbiakban: NAT), és a kerettantervhez hangolt – követelmények. Az Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet (OFI) országos szinten szervezett konferenciasorozata és annak résztvevői által kialakított munkacsoportok szakmai sikerének könyvelhető el az idegen nyelvi érettségi vizsgatárgyak egységesítése. Az egységesítést megelőzően külön létezett angol, német, francia, spanyol stb. vizsgakövetelmények, vizsgaleírások, az egységesítés pedig egységesebb szemléletű kommunikatív kompetenciák elérését célozza, amely a tanulók érdeke, továbbtanulási és munkaerő-piaci elhelyezkedési esélyüket egyaránt növeli. Hangsúlyozta, hogy az érettségi egy egységes vizsgarendszer, amely minden érettségiző tanulóól ugyanazt a teljesítményt várja el, így biztosítja, hogy a felsőoktatásba mindenki egyenlő eséllyel, a tudása, képességei alapján kerüljön be.

A sajátos nevelési igényű (SNI) tanulók ágazati szakmai érettségi vizsgatárgyat érintő mentességekkel és kedvezményekkel összefüggésben megfogalmazta, hogy ha az adott tudás elsajátítása nem lehetetlen a tanuló számára, csak nehézségekkel jár, úgy ezt a helyzetet a szakképzési törvény előírásai – miszerint a szakmai követelmények alóli teljes mentesség nem adható – szem előtt tartásával az érettségi (és később a szakmai) vizsgán is figyelembe kell venni. Az Érettségi Szabályzatban foglaltak mentén, ha a tanuló valamely más kötelező vizsgatárgy vonatkozásában felmentést, könnyítést kapott, *úgy ezek az ágazati szakmai vizsgatárgyak esetén is figyelembe vehetők* a szakértői bizottság véleménye alapján, a hasonló jellegű feladatok, tevékenységek esetén, így a tanuló élhet a számára biztosított hosszabb ideig tartó vizsgázás, segédeszköz használata, írásbeli vizsga helyett szóbeli beszámoló vagy szóbeli vizsga írásban való teljesítésének lehetőségével.

A szakképzés szakmai tartalma esetén azonban – amelyek közé tartozik az ágazati szakmai érettségi vizsgatárgy is a szakképzési törvény előírásai alapján – *nem lehetséges a követelmények alóli teljes felmentés*: ez azt jelentené, hogy úgy kap valaki szakmai végzettséget, hogy nem rendelkezik a szükséges szakmai tudással, amely egyrészt az egységes vizsgarendszer elvének mondana ellent, másrészt a vizsgázó által megszerzett végzettség szerinti feladatok ellátását sem tenné lehetővé.

Hangsúlyozta, hogy az ágazat szakképesítéseire tartozó szakmai vizsgakövetelmények meghatározzák az adott szakma egészségügyi és pályaalakmassági követelmények szükségességét, ezért álláspontja szerint *nem kerülhet a szakgimnáziumba olyan tanuló, aki az adott ágazat egészségügyi- és pályaalakmassági követelményeinek nem felel meg*, amely követelmények a tanulók, illetve szüleik számára a szakközépiskolába (szakgimnáziumba) történő jelentkezéskor is ismertek voltak.

3. A szakképzésért és felnőttképzésért felelős helyettes államtitkár a szakképzési centrumok főigazgatóinak értekezletét 2017. április 5-ére hívta össze, ahol az értekezlet előtt külön is tájékoztattam a helyettes államtitkárt, valamint a Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Hivatal (a továbbiakban:

NSZFH) elnökét és elnökhelyettesét a szakmai érettségi vizsgatárgy tavaszi érettségi időszakban való bevezetésével kapcsolatos alapjogi aggályaimról. Az értekezleten tájékoztattam a főigazgatókat a szakmai érettségivel kapcsolatban érkezett panaszokról, álláspontomról. Jeleztem, hogy *a szakmai érettségi vizsgatárgy szabályainak kései megjelenése alapjogi aggályokat vet fel, hiszen jelentősen megnehezítette a diákok érettségire való felkészülését.* Kifejtettem, hogy jelen helyzetben, a közeledő vizsgákra is tekintettel, az érettségire készülő diákok érdekeit jobban szolgálná, ha olyan, *mindenki számára elfogadható megoldás születne*, amely a lehetőségekhez képest orvosolná a visszásságot.

Ezt követően helyettes államtitkár kérte a főigazgatókat, hogy mondják el, felmerült-e a szakképzési centrumokban valamilyen probléma, akadály a szakmai érettségivel kapcsolatban, és ha igen, az milyen jellegű volt, és hogyan sikerült kezelni, megoldani. A beszámolókból kiderült, hogy volt olyan iskola, amelyben nem a jogszabályban rögzített, hatályos ágazati kerettantervek szerint tanították a szakmai tárgyakat, hanem a korábbi szakmacsoportos tanterv szerint. Ezen érettségiző osztályok esetében *két megoldást alkalmazhattak az iskolák*: átminősítették az osztályt gimnáziumi osztállyá, ahol erre lehetőség volt, vagy osztályozó vizsgát tettek a diákok a hiányzó tantárgyi tartalmakból. Ilyen osztályozó vizsgára hat szakképzési centrumban került sor, ezek rendben, problémamentesen lezajlottak. Minden esetben a diákokkal és a szülőkkel egyetértésben döntöttek az iskolák, ebből adódó feszültségről, panaszról egyik főigazgató sem tud.

Beszámoltak a főigazgatók az egyes ágazatok problémáiról is, a gazdasági terület képviselői jelezték, hogy nagyon nehéz a vizsga, különösen pénzügy-számvitel területen, illetve a gépészet területével kapcsolatban merült fel az az aggodalom, hogy sok tantárgyból áll össze a vizsga anyaga, és lesz-e elég kompetens vizsgáztató. A többi ágazat jelzése szerint alapvetően komolyabb probléma nélkül készülnek a tanulók a vizsgákra. Ezt követően az NSZFH elnökhelyettese számolt be arról a jelenlétüknek a felkészítő és vizsgáztató tanárok részére a szervezésükben zajló felkészítőkről és arról, hogy a kormányhivatalok részére is eljuttatták a szakterületekre vonatkozó segédanyagot a vizsgáztatók kiválasztásával kapcsolatban.

Majd a helyettes államtitkár elmondta, hogy az érettségi vizsgák kapcsán felvetődött panaszok, problémák kompenzálására több javaslat született:

- a tanuló választása alapján kerülhessen sor a komplex vizsgatárgyból az érettségi vizsgát kiváltó jegymegajánlásra, vagy
- ebben az évben a szakmai vizsgatárgy tekintetében az egyes érdemjegyek eléréséhez szükséges teljesítmény határa kerüljön 5%-kal alacsonyabban meghatározásra, így az elégséges eléréséhez elegendő lenne 20% elérése. Legyen gyakorolható egyedi méltányosság akkor, ahol a diák valóban önhibáján kívül nem tudott megfelelően készülni a vizsgára.

A helyettes államtitkár jelezte azt is, hogy a felvetődött javaslatok tekintetében konzultációt kezdeményez az EMMI köznevelési államtitkárával, amelynek eredményéről, valamint az elkövetkező időszakban megteendő egyéb intézkedésekről írásban értesít.

4. A 2017. április 5-i főigazgatói értekezletet követően írásban fordultam mind az oktatásért felelős államtitkárhoz, mind a *szakképzésért és felnőttképzésért felelős helyettes államtitkárhoz*, mivel az értekezletet követően az ágazati szakmai vizsgatárgy érettségijével kapcsolatosan a tanulók érdekeit szolgáló szükséges intézkedésekről a szaktárcák részéről nem kaptam érdemi visszajelzést.

Ismételten hangsúlyoztam, hogy *oktatási szempontból* a felmenő rendszerre tekintettel a szakmai ágazati érettségi tárgy bevezetésére csak fokozatosan kerülhet sor, mivel a tanulók az érettségire való felkészülést az érettségit megelőzően a 11. évfolyamon már megkezdték, valamint az iskolák pedagógiai programjának részét képező helyi tantervekbe is be kell, hogy épüljenek az ágazati szakmai vizsgatárgy középszintű érettségi témakörei és az emeltszintre vonatkozó követelmények. Újra rámutattam arra, hogy mivel a kötelező ágazati szakmai vizsgatárgy követelményrendszerét csak 2016 decemberében hirdették ki az érettségire való felkészülés/felkészítés garanciális feltételei nem biztosítottak.

E levemben hangsúlyoztam, nem elfogadható érv hogy már a jogszabály kihirdetése, hatályba lépése előtt is „ismert” lehetett, milyen követelményekre számíthatnak a diákok, hiszen

mindez a jogállamisággal, a jog alá rendelt közhatalmi döntésekkel, a jog uralmával menne szembe, külön kiemelve azt is, hogy a követelmények és az időpontok időközben is változtak.

A szakképzésért és felnőttképzésért felelős helyettes államtitkártól és az oktatásért felelős államtitkártól a megtett, vagy megtenni kívánt intézkedéseiről ezért soron kívüli ismételt tájékoztatást kértem.

5. A *szakképzésért és felnőttképzésért felelős helyettes államtitkár* megkeresésekre adott válaszában arról tájékoztatót, hogy a 2017. április 5-én tartott főigazgatói értekezleten is elhangzott, a szakmai érettségi vizsgák kapcsán a tanulók érdekében történő külön intézkedésekre vonatkozó javaslatokat továbbította az érettségi vizsga szabályozásáért felelős Emberi Erőforrások Minisztériumához. A szaktárca aggályait jelezte a jogszabály-módosítást igénylő, illetve a vizsgarendszer egészét érintő megoldási módokkal kapcsolatban, így végül *államtitkári szintű egyeztetést követően ezeket a javaslatokat elvetették*, tekintettel arra is, hogy a már megtett intézkedések hatására úgy látszott az iskolák nagyobb problémák nélkül kezelni tudják a helyzetet.

Egyben jelezte az elmúlt időszakban a kötelező szakmai ágazati vizsgatárgy érettségi vizsgájával kapcsolatosan a tanulók érdekében tett intézkedéseket:

- Az új szakmai érettségi vizsgatárgyakhoz az emelt szintű írásbeli mintafeladatok és szóbeli mintatételek mellett a középszintű mintafeladatok is elérhetővé váltak az Oktatási Hivatal, valamint az NSZFH honlapján.
- A régi kerettanterv szerint indult 12. évfolyamos osztályokban a diákokkal és a szülőkkel való közös döntés alapján azon ágazatokban, ahol a korábbi és az új érettségi követelmények közötti jelentős eltérés ezt szükségessé tette, gimnáziumi osztállyá alakították az érintett osztályt, a korábban tanult szakmai tantárgyaknak szükség szerinti a későbbiekben való beszámításával.
- Szülői értekezleteket tartottak a diákok és a szülők tájékoztatása, az esetleges problémák, aggodalmak feltárása érdekében.
- A szakgimnáziumok 12. évfolyamos tanulói számára a szakmai érettség vizsgára felkészítő tantárgyakból különórák indultak.
- Folyamatos a tanárok (mind a vizsgáztató, mind a felkészítő tanárok) ágazatonként való felkészítése, amely felkészítőket a szakmai érettségi vizsgafeladatokat összeállító tételkészítő bizottság tagjai tartják.
- A szóbeli tételek számonkéréséhez a tételkészítő bizottságoktól vizsgáztatói útmutató összeállítását kérték az egységes követelményszint biztosítása érdekében, amit csak a vizsga előtt kaphatnak meg a vizsgáztató tanárok.
- A szakképzési centrumok vezetőit beszámoltatták a jelen helyzetről: mindenki területi szinten kezeli a problémát.
- Az érettségi szabályos és méltányos lebonyolításának szükségességére külön körlevélben felhívták az intézményvezetők figyelmét.

6. Az *oktatásért felelős államtitkár* második megkeresésekre kifejtette, hogy a köznevelési ágazat több eshetőséget megvizsgált a jelenlegi szabályozás módosítására, kiegészítésére és egyeztetést folytatott az Oktatási Hivatallal (a továbbiakban: OH). Tény, hogy *néhány szakgimnáziumban nem teljes egészében a 2013-ban kihirdetett NGM rendelet szerinti kerettanterveknek megfelelően oktatták azokat a szakmai tárgyakat* (volt olyan is, hogy teljes egészében a régi szakmacsoportos kerettanterv szerint tanultak, illetve több helyen elvben kötelező tantárgyak oktatása maradt el részben vagy teljes egészében), amelyek most a komplex érettségi tárgy részét képezik. Álláspontja szerint ezért a *felelősség nem a jogalkotót terheli*. A hatályos jogszabályok be nem tartására nem lehet utólagos mentességi követelményeket létrehozni, figyelemmel a többi érettségi vizsgát tevő tanulóra.

A felmerült és megvizsgált megoldási javaslatok az alábbiak voltak. Elsőként a szakmai érettségi vizsga teljesítése eredményének százalékos módosítását vizsgálták meg, amely megoldás az érettségi vizsga Érettségi Szabályzatának kiadásáról szóló 100/1997. (VI. 13.) Korm. rendelet módosítását igényelte volna. A vizsgatárgyanként eltérő értékelési rendszer alkalmazása sértené az

egyenlő bánásmód és az arányosság követelményét. Az intézkedés nem lenne méltányos azokkal szemben sem, akik egyéb vizsgatárgyakból például 24%-os minősítésre kapnak majd elégtelen osztályzatot és ennek eredményeként nem kapnak érettségi bizonyítványt. Aggályosnak tartotta, hogy az intézkedés okán olyan érettségi bizonyítványok keletkeznének, amelyekben ugyanaz a százalékos eredmény az egyik tantárgyban más osztályzatot eredményezne, mint a másikban.

A másik lehetséges megoldás az lett volna, ha a tanuló az érettségi vizsgán rosszul teljesít, de a szakmai tárgyakból a négy év folyamán annál lényegesen jobb teljesítményt nyújtott, akkor a korábbi jegyek átlaga alapján kiszámított osztályzat alapján kerülhessen sor jegymegajánlásra, az érettségin szerzett jegyének javítására, emelésére. Az érettségi vizsga egy államilag elismert, több tantárgyat érintő szóbeli és írásbeli vizsgarészekből álló követelményrendszert állít fel és a sikeres érettségi vizsgát tett tanulók már számot adtak tudásukról. Álláspontja szerint egy ilyen intézkedés éppen a bevezetés célját kérdőjelezte volna meg, erősítve azt az érzést, hogy a szakmai tárgy nem fontos. A jó-jeles tanulók motivációja nullára csökkent volna, ha tömegesen biztosra mehettek volna a jegyadással. Ez rendkívül aggályos helyzetet eredményezett volna.

A harmadik megvizsgált lehetőség az volt, hogy legyen lehetőség a szakmai vizsgatárgyra jelentkező érettségiző tanulók adott szakmai tárgyakból nyújtott teljesítménye alapján a szakmai vizsgatárgyból az érettségi jegy (vizsgán való részvételt kiváltó) megajánlására miniszteri utasítás alapján, amely egy előzetes választási lehetőséget kínál a tanuló számára, és ha a tanuló ezzel a lehetőséggel nem kíván élni, akkor választása szerint vizsgázhat. Az Nkt. 78. § (1) bekezdés b) pontja és (9) bekezdése értelmében az oktatásért felelős miniszternek rendkívüli intézkedési kötelezettsége van, ha az intézkedés megtétele nélkül országos szinten veszélybe kerül az érettségi vizsga jogszabályok szerintit lebonyolítása. A köznevelési ágazat álláspontja szerint a tanuló az érettségi jegy megajánlására a szakmai tárgyakból a 12. évfolyamon nyújtott teljesítménye alapján csak a fenti törvényi feltétel esetén, rendkívüli intézkedési kötelezettség esetében lenne mód, azonban ha ezt a megajánlott osztályzatot az érintett tanuló nem kívánja elfogadni, a lehetőség adott a számára a vizsga letételére. A fentiek szerint tehát a tanuló vagy elfogadja a megajánlott 12. évfolyam végi osztályzatot alapján meghatározott osztályzatot, vagy érettségi vizsgát tesz. Mindezt csak és kizárólag a középszintű szakmai vizsgatárgyakból vizsgára jelentkező tanulók esetében lehetséges alkalmazni, emelt szintű érettségi vizsgánál ez a megoldás nem jöhet szóba.

Az ágazati képviselőkkel történt egyeztetések eredményeként a jegymegajánlás témakörét érintően egy miniszteri utasítás tervezet is elkészült, azonban „hosszas mérlegelés alapján arra az álláspontra jutottak, hogy jelen helyzet nem alapozza meg törvényben előírt feltételt, illetve ebben az esetben is fennáll a második esetben leírt aggály”.

A negyedik lehetséges megoldás az volt, hogy a köznevelési ágazat nem tesz rendkívüli intézkedést és jogszabály-módosítást sem hajt végre. Ennek előfeltétele volt, hogy az NGM-NSZFH intézkedések alapján meggyőződhesse az arról, hogy az érettségi vizsgákra felkészülés megfelelő volt. Az intézkedések kiterjedtek szóbeli mintatételek és írásbeli mintafeladatok közzétételére, a Szakképzési Centrumokkal történő konzultációkra, a szakmai vizsgabizottsági tagok és kérdező tanárok felkészítésére, végül erre sem került sor, mert az az államtitkár szerint „újabb káoszt okozott volna.” Végül mindezt összegezve az államtitkár kifejtette, hogy biztos abban, hogy a szakmai érettségi vizsgák rendben lezajlanak majd.

7. A megkeresett szakköznevelési intézmények vezetőinek válasza

7.1 Egy közép-magyarországi állami fenntartású szakköznevelési intézmény igazgatóhelyettese szerint a szakköznevelési képzésben kötelezően előírt szakmai érettségi tantárgyak késve megjelent részletes végrehajtási szabálya és a később kiadott minta-feladatsorok előrelátó tervezőmunkát igényeltek az iskolavezetéstől és komoly feladat elé állították szaktanárokat. Utalt arra is, hogy a szakmai képzésben a szabályok késői kiadása nem szokatlan esemény, így volt ez a kétszintű érettségi bevezetésekor, a szakképzésben az OKJ változásakor, a moduláris kompetenciaalapú szakképzési struktúra bevezetésekor is. Iskolájuk mindezeket túl már felkészült a problémák kezelésére.

Alapelvük, hogy a tanulók jogai nem sérülhetnek, a pontosításokhoz szükséges feladatokat az iskolának kell elvégeznie, ki kell találnia, s nem szabad tovább hátrítani azt a tanulókra. A közelmúltban a szaktanárok (a törvényben előírt szakmai érettségi tárgy bevezetésével kapcsolatos ismeretében) minden információs lehetőségre figyelve tájékozódtak, terveztek, s részt vettek a bevezetéssel kapcsolatos minden munkaértekezleten. Utalt arra, hogy voltak ilyen hasznos rendezvények. Gyűjtötték az új minta-feladatsorokat, keresték a kapcsolatot a változások előkészítésére és kidolgozására felkért munkacsoportokkal. Az Iskola érintett ágazataiban (gépészet, villamos ipar és elektronika, informatika, környezetvédelem és vízgazdálkodás) nem volt olyan gyökeres változás, amelynek késői kiadása ne biztosította volna a kellő felkészülési időt.

A szakgimnázium érettségire felkészítő feladata során a kiadott és végleges kerettantervek alapján a *tantárgyfelosztás elkészítése egyértelmű feladat volt*. A kerettantervben nincs szabadon felhasználható órakeret, így a kötelezően előírt óraszámok mellett fakultációs lehetőségként plusz két óra szakmai ágazati alapok tárgygyal biztosították a szakmai érettségire való felkészülés lehetőségét. Diákjaik nagy számban választották ezt a fakultációs tárgyat. A kerettantervek alapján a szakmai munkaközösségei elkészítették a tanmenteket, azokat egyeztettek, véleményezték, s a tanév közben az egyes tantárgycsoportok haladását is folyamatosan egyeztetették. Az oktatásirányításban részt vevő szervek tájékoztatókat, munkaértekezleteket szerveztek, amelyeken mindig részt vettek. A szervezéssel kapcsolatos eseményeken igazgatói és igazgatóhelyettesi, a szakmai munkacsoportokban pedig műhelyfőnöki és munkaközösség-vezetői képvisellel.

Minden érintett szakmai érettségi tárgy középszintű vizsgáján a kiadott részletes érettségi vizsgakövetelmények és vizsgaleírások előírásait betartva működött a *vizsgabizottság*. Az írásbelin központi feladatsorok, míg a szóbelin az iskola szakmai munkaközösségei által elkészített tételesorok szerepeltek. A központi feladatsorokhoz és megoldási útmutatóihoz a gépészet ismeretek tárgy esetén három, a villamos ipar és elektronika ismeretek tárgy esetén egy, míg az informatika ismeretek tárgy esetén három helyesbítés érkezett. Ezek egyike sem volt „elvi tévedés”, vagy megoldhatatlan feladat. Pontosításuk az eredményeket nem befolyásolták. A szóbeli tételeket a vizsgaleírás alapján készítették, azokat a vizsgabizottságok elnökei változtatás nélkül elfogadták. Minden vizsgabizottságnál a személyi és tárgyi feltételek biztosítottak voltak.

Szakértői vélemény alapján a szakmai érettségi vizsgatárgyakból az iskolákban senki sem kért részleges, vagy teljes mentességet.

Szakmai érettségit tevők száma az iskola végzősei közül 2016/2017-es tanévben:

Tantárgy neve	Érettségizők száma	Emelt szinten érettségizők száma	Közép szinten érettségizők	
			száma	átlag eredménye
Gépészet ismeretek	24	5	19	3,63
Villamos ipar és elektronika ismeretek	20	11	9	2,66
Informatika ismeretek	54	14	40	3,85
Környezetvédelem és vízgazdálkodás	32	0	32	4,12

A korábbi időszakokban szakmai érettségi tárgyat választók száma és eredményeik:

Tantárgy	Érettségizők száma		Elért osztályzat átlaga	
	2014/2015	2015/2016	2014/2015	2015/2016
Elektronikai alapismeretek	14	17	4,46	4,57
Gépészeti alapismeretek	15	6	3	4,5

A középszintű *idegen nyelvi érettségi megváltozott követelményeivel összefüggő tapasztalataik* közül kiemelte, hogy a középszintű írásbeli élő idegen nyelvi érettségiből a könnyebb (A2) szintű feladatok kivételével az iskolában a tanulói összetétel (jó képességű diákok) miatt nem jelentett gondot. A kevésbé jó nyelvtudású diákok néhány ponttal kevesebbet értek el, de összességében egységesebb az egész, reálisan mér. Angolból a nyelvhelyességi (Use of English) feladatlapnál születtek a várakozásnál rosszabb eredmények. Ellentmondásosnak találták a B1-es (középszintű) érettségiben, hogy a friss komplex B2 nyelvvizsgával rendelkező diákok sem érték el ebben a feladatlapban a 80%-ot, azaz az 5-ös érdemjegy alsó határát. Az idej német nyelvi érettségi feladatsora megfelelt a B1 nyelvi szintnek, bár a jelöltek a hallás utáni szövegértés 3. összetevőjét nehéznek érezték, itt alig-alig született a rendes érettségizők között magas pontszámmal értékelhető megoldás. A jelöltek a többi készséget mérő feladatsort (olvasott szöveg értése, nyelvhelyesség, íráskészség) kevesebb hibával oldották meg. Legjobban az olvasott szövegértés és az íráskészség vizsgarész sikerült. Ez utóbbi adja talán a legátfogóbb képet a biztos nyelvtudásról. Itt a legnagyobb problémát az okozta, hogy a megadott fő szempontok számos további információt tartalmaztak, és a jelöltek ezekre nem tértek ki a szövegalkotás folyamán, ezért kevés tartalmi maximum pont született, pedig alapvetően színvonalas írásokat készítettek a diákok.

Angolból a fogalmazási feladatoknál az írásképre adható 1-1 pont eltörlését nem tartják szerencsésnek, mert semmi nem ösztönzi az olvashatatlan kézírású diákot arra, hogy megpróbáljon olvashatóan írni. Aránytalannak látták, hogy a két fogalmazási feladat hosszúságban (szavak száma) alig tér el, viszont az értékelésben a 100-120 szavas levél kétszer annyit (22 pont) ér, mint a 80-100 szavas (11 pont). A tervezetben más arányban szerepeltek a pontszámok.

Mindenképp üdvözlendő tartják, hogy a szóbeli vizsgarész egységesítésére törekedtek a különböző idegen nyelvek esetében. Az angol szóbelin nagyon jó, hogy az első feladatban csak egy kérdés van, egyszerűbben kezelhető mind a tanár, mind a diák számára. Az eddigi gyakorlat (1. rész: 3 kérdés) szerint szinte lehetetlen volt beleférni a szóbeli felelet 15 perces időkeretébe, most viszont kialakulhat egy valóban spontán, életszerű beszélgetés. A spontaneitás és életszerűség sajnos a szituációs feladatnál változatlanul ritkábban valósul meg; nagyon nehéz pár percre beleképezni magát mind a diáknak, mind a vizsgáztatónak az adott szituációba.

Érthetetlennek tartották, hogy miért van szükség az egyes részfeladatoknál az átszámítási táblázatra. Sokkal egyszerűbb lenne, ha a feladat annyi elemből állna, ahány pont adható rá. Az idej német érettségi hallás utáni szövegértés összetevőjében három hiba esetén 5 pontot, négy hiba esetén már 7 pontot veszített a jelölt, ezek pedig értékes pontok lehetnének a felvételi pontszámításnál. Az angol szóbelinél nincs szükség átszámítási táblázatra, míg a németnél igen. A feladatok tulajdonképpen azonossága indokolná az értékelés azonos módját is.

Az emelt szintű érettségi lényegében alig változott, az eredményekből is ez látszik. Az íráskészség (fogalmazási feladatok), valamint a szóbeli vizsgarész értékelési skáláját jó lenne átdolgozni, mert csak kis mértékben érződnek a különbségek.

7.2 Egy *dél-dunántúli alapítványi fenntartású szakgimnáziumban* gépészet, villamos ipar és elektronika, informatika, környezetvédelem, közgazdaság és ügyvitel ágazati képzésben részesültek a 2017 tavaszán érettségiző tanulók. A gépészeti ágazaton a kötelező érettségi tárgy a gépészet ismeretek, mely az alábbi 9 tantárgyat foglalja magában: munkahelyi egészség és biztonság, foglalkoztatás I-II., munkavédelem, elsősegélynyújtás gyakorlat, gépészeti alapozó feladatok, gépészeti alapozó feladatok gyakorlat, műszaki mérés, műszaki mérés gyakorlat. A villamos ipar és elektronika ágazaton a kötelező ágazati szakmai érettségi elnevezése villamos ipar és elektronika ismeretek, mely az alábbi 3 tantárgyat foglalja magában: elektrotechnika, elektronika, irányítástechnika. Az informatika ágazaton a kötelező érettségi tárgy elnevezése informatika ismeretek, mely 4 tantárgyat (adatbázis- és szoftverfejlesztés, adatbázis- és szoftverfejlesztés, hálózat ismeretek I. és hálózat ismeretek gyakorlat) fog össze. A környezetvédelem és vízgazdálkodás ágazaton a kötelező ágazati szakmai érettségi elnevezése környezetvédelem és vízgazdálkodás ismeretek, mely az alábbi tantárgyakat foglalja magában: környezetvédelmi alapismeretek, környezetttechnikai

alpok, vízgazdálkodási alapismeretek. A közgazdaság ágazaton a kötelező ágazati szakmai érettségi a közgazdaság ismeretek, ami 10 tantárgyból tevődik össze, így a gazdasági és jogi alapismeretekből, az ügyviteli gyakorlatokból, általános statisztikából, statisztika gyakorlatból, pénzügyi alapismeretekből, pénzügy gyakorlatból, adózási alapismeretekből, adózás gyakorlatból, számviteli alapismeretekből és számvitel gyakorlatból. Az ügyvitel ágazaton a kötelező ágazati szakmai érettségi elnevezése ügyvitel ismeretek, mely 8 tantárgy (gépírás és iratkezelés gyakorlat, levelezési ismeretek, levelezési gyakorlat, kommunikáció alapjai, üzleti kommunikáció gyakorlat, gazdasági alapismeretek, jogi ismeretek és vállalkozási ismeretek) ismeretét követeli meg.

Az érettségire való felkészítéssel kapcsolatosan az iskolavezető ismertette, hogy a minden ágazaton a szülők tájékoztatása fogadóórákon és szülői értekezleteken történt. Külön segítséget nem kaptak hivatalos szervektől. A NSZFH weblapjáról tájékoztak, ahová viszont sajnos elég későn (vizsga előtt néhány hónappal) és meglehetősen kis számban kerültek fel mintafeladatok. Az Oktatási Hivatal weboldalán 2017 januárjában jelentek csak meg a középszintet is tartalmazó részletes érettségi vizsgakövetelmények.

Gépészet ágazaton az érettségi vizsgára való felkészítést a helyi tantervben meghatározott kötelező tanórákon túl a 12. évfolyamon heti 2 órában tartott érettségi felkészítés egészítette ki. Továbbá 12. évfolyamon délutáni külön foglalkozásokat biztosítottak a diákoknak a felkészülés megkönnyítése céljából. A tanulókat 11. évfolyamtól kezdődően, folyamatosan a tanórák keretében, a szaktanárok tájékoztatták az érettségi vizsgával kapcsolatban.

Villamos ipar és elektronika ágazaton az érettségi vizsgára való felkészítést, a helyi tantervben meghatározott kötelező tanórákon túl, a 12. évfolyamon heti 2 órában tartott érettségi felkészítés egészítette ki. A tanulókat 11. évfolyamtól kezdődően, folyamatosan a tanórák keretében, a szaktanárok tájékoztatták az érettségi vizsgával kapcsolatban.

Informatika ágazaton az érettségi vizsgára való felkészítést, a helyi tantervben meghatározott kötelező tanórákon túl, a 12. évfolyamon heti 1 órában tartott érettségi felkészítés egészítette ki. A tanulókat 11. évfolyamtól kezdődően folyamatosan, a tanórák keretében a szaktanárok tájékoztatták az érettségi vizsgával kapcsolatban.

Környezetvédelem és vízgazdálkodás ágazaton az érettségi vizsgára való felkészítést a helyi tantervben meghatározott kötelező tanórákon túl, a 11. és 12. évfolyamon heti 2 órás érettségi felkészítés egészítette ki. Különbözeti vizsga a szakterületen nem volt. Az információkat a szülők és a diákok időben megkapták, szülői értekezleteken és osztályfőnöki órákon folyamatos volt a tájékoztatás. A vizsga szerkezetéről és az érettségi vizsga lebonyolításáról külön szerveztek iskola vezetői szintű tájékoztatást. A nehézséget az okozta álláspontja szerint, hogy a meghatározott téma területek túl általánosak voltak, nagyobb igény lenne a részletesebb kidolgozásra és a precízebb szakmai ismeretek meghatározására. A követelményeknek megfelelő szakirodalmi ajánlást is javasolnak, hiszen nincs egységes tankönyvrendszer a szakterületen.

Közgazdaság és ügyvitel ágazaton választható tárgy keretében lehetőség volt az emelt szintű ismeretek elsajátítására. Középszinten a felkészítés tanórák keretében folyt. A diákok többlet tanórákat, szakköröket nem vállaltak. Az érettségi követelményeiről a diákokat és a szülőket tájékoztatták. Az OH és az NSZFH részéről külön segítséget nem kaptak. Az NSZFH honlapján még a tél elején ágazatonként 1-1 minta-feladatsor jelent meg. Ügyvitel ismeretekből emelt szintű órán (heti 2 óra) felkészülés volt, a tanév során 3 alkalommal próba-érettségit tartottak, valamint konzultációs lehetőség állt rendelkezésre.

A gépészet ismeretek komplex vizsgatárgy központi írásbeli feladatában *hiányzó adatok voltak*, amelyeket azonnal közölték az Oktatási Hivatallal. Onnan sajnos csak másnap érkezett válasz. Később, amikor már az írásbeliket kijavították, akkor kaptak hivatalos tájékoztatást a hibák javításáról, de sajnos azt is hibásan. A hibákról feljegyzést készítettek, amelyet leadtak az elnök számára. A szóbeli vizsgarészen semmilyen probléma nem merült fel. A szóbeli vizsgatételeket az iskola szaktanárai állították össze, a tételekhez biztosítottak vizuális eszközöket, mint például mikrométer, mérőóra illetve műszaki táblázatok. A vizsgabizottság megfelelően végezte feladatát.

A villamos ipar és elektronika ismeretek és informatika ismeretek komplex vizsgatárgyakból nem volt semmilyen probléma vagy nehézség a középszintű számonkérésrel, illetve a bizottság működésével. A többi közismereti tárgyhoz nagyon hasonlóan zajlott a vizsga.

A környezetvédelem és vizsgadalkodás ismeretek középszintű érettségi vizsga kimutatta a tantárgy természettudományos komplexitását, megmutatkozott a jelenlegi követelményrendszer sokszínűsége, szerteágazása. Nagyon fontos a kooperáció a természettudományos tantárgyakkal. A 20-20 db érettségi tétel jól átfogja a tantárgyi követelményrendszert. Sajnos ezt az átfogó képet az írásbeli vizsgarész nem adta vissza, a kötelező tartalmi elemek hiányoztak. A bizottság működésével összhangban volt a tantárgy, a vizsgáztatási idő és a tételek komplexitása is.

A közgazdaság és az ügyvitel ágazaton is 1-1 javítótanár és 2-3 kérdező tanár volt, ami a vizsga összetett jellege és a jogszabályi előírások miatt volt szükséges. Ez a bizottság létszámát jelentősen növelte.

Az iskolában tanított egyik ágazaton sem volt olyan tanuló, aki szakértői szakvélemény alapján mentességet kért volna.

Szakmai érettségit tevők száma az iskola végzősei közül 2016/2017-es tanévben:

Tantárgy neve	Érettségizők száma	Emelt szinten érettségizők száma	Közép szinten érettségizők	
			száma	átlag eredménye
Gépészet ismeretek	30	0	30	2,71
Villamos ipar és elektronika ismeretek	18	16	2	2,0
Informatika ismeretek	31	2	29	3,34
Környezetvédelem és vizsgadalkodás ismeretek	16	2	14	4,21
Közgazdaság ismeretek	15	2	13	4,00
Ügyviteli ismeretek	15	2	13	4,78

A korábbi időszakokban szakmai érettségi tárgyat választók száma és eredményeik:

Tantárgy	Érettségizők száma		Elért osztályzat átlaga	
	2014/2015	2015/2016	2014/2015	2015/2016
Villamos ipar és elektronika	7	5	4,7	4,6
Gépészet	8	12	3,5	3,7
Környezetvédelem	7	1	4,0	5,0
Közgazdaság	3	1	4,0	5,0
Ügyvitel	13	10	4,7	5,0

A középszintű idegen nyelvű érettségi megváltozott követelményrendszer kapcsán az igazgató kifejtette, hogy az angol nyelvi érettségi kapcsán az írásbeli vizsgák szintjének emelkedése (A2-ről B1-re) a gyenge tanulók számára nagy kihívást jelentett. Míg eddig a gyengén szereplő tanulók is képesek voltak a hármassal elérni, az idei évben számos elégséges szintű vizsgaeredmény született. Valamennyi feladattípusban gondot okozott az A2-es szint B1-esre történő cseréje. A jó és jeles tanulók eredményeit azonban nem befolyásolta a váltás. A szóbeli vizsgák változása pozitív volt, hiszen az első feladatban az eddigi 3 témakör helyett csupán 1 témakörben való jártasságot kellett bizonyítaniuk a tanulóknak, igaz, részletesebb ismereteket igényelt a feladat.

A német nyelvi érettségivel kapcsolatban az írásbeli vizsgán (középszint) az eddig megszokott A2 szintű feladatok helyett bővített nyelvtani és szókincsbeli változások nem jelentettek nagyobb kihívást a diákok számára. Az íráskészség 1. feladatában lényegi változás történt, hisz az eddigi feladat csak két szempont alapján volt értékelhető, most pedig ugyanolyan hangsúlyt kapott, mint a második. E változás jelentett problémát a tanulók számára: sokszor nehezebb megfogalmazni tartalmi szempontból egy rövidebb írást, mint irányító szempontok

alapján megírni egy nagyobb terjedelmű fogalmazást. Plusz segítség a javító tanár számára, hogy a javításkor a választási lehetőség eltörlésével ugyanazt a feladatot értékeli. A szóbeli vizsgán új, hogy egy-egy téma szerepel mind a társalgás, szerepjáték és önálló témakifejtés terén. E változás megkönnyíti a kérdező tanár munkáját, könnyebben mérhetővé teszi a tanulók feleleteit, bár figyelembe kell venni azt a tény is, hogy így kb. 5 perccel meghosszabbodik a tanulói produkció.

Összegzésképpen elmondható, hogy a német érettségi változások pozitívan értékelhetők, hogy a feladattípusok közelítenek az angol nyelvi érettségihez, és ezáltal egységesebb követelmények elé állíthatók a tanulók. Továbbra is gond azonban, hogy az idegen nyelvi érettségi feleletekre *nincs felkészülési idő*. Idegen nyelven bizottság előtt, több tanár jelenlétében sokszor anyanyelven megszólalni is nehéz, nem beszélve arról, hogy a prezentációs feladat önálló előadást jelent tárgyi tudásból úgy, mint bármilyen más érettségi tantárgy.

A szakgimnázium vezetője *javaslatként fogalmazta meg az alábbiakat*:

- Nagy szükség lenne szakmai tankönyvekre, hogy országosan egységes legyen a szakmai- és az érettségi követelményrendszer és az oktatható témakörök.
- A környezetvédelem és vízgazdálkodás ismeretekből tovább kell bontani a témaköröket, mert túl általánosak és sok helyen nem egyértelműek.
- Közgazdaság ismeretekből középszinten hibás volt a feladatsor és az értékelési útmutató, későn kapták meg az Oktatási Hivaltól a javítási útmutatót, az írásbeli dolgozatokat újra kellett értékelni, valamint emelt szinten is hibás volt az értékelési útmutató.
- Ügyvitel ismeretekből emelt szintű írásbeli vizsgadolgozatot 3 vizsgázó írt, mindhárman észrevételt tettek a javításra, kettő vizsgázó esetében nagyarányú (15%) az eltérés pozitív irányban, egy tanulónál összeadása hiba volt, továbbá az ügyvitel ismeretek emelt szintű szóbeli érettségi vizsga témaköreit nem hozták nyilvánosságra, amely nehezítette a felkészítést.

7.3 Egy budapesti állami fenntartású szakgimnáziumban a kötelező érettségi tárgy a közgazdaság ismeretek volt, amely a korábban már ismertetett 10 tantárgyat foglalja magában.

Az igazgató szerint tanulók érettségire való felkészítése során a kerettanterv által előírt óraszámok megfelelőek voltak, ezért az első 3 évben egyéb foglalkozásokon nem készítették fel a diákokat. Az ágazatukban a korábbi kerettantervhez képest a tananyag nem változott jelentősen, ami a nehézséget okozta, hogy a tananyag szerkezete (a közgazdaságtan a 9-10 évfolyamra szorult), illetve hangsúlyai (a marketing és vállalkozási ismeretek helyett a pénzügyi, adózási ismeretek hangsúlyja megnőtt) megváltoztak. A kerettanterv tananyaga az emelt szintet tartalmazza, az iskola erre készült 3 és fél évig, amikor eldőlt, hogy lehetőség lesz középszinten is érettségi vizsgát tenni.

A legfőbb nehézséget az okozta, hogy a tanításhoz nem álltak rendelkezésre tankönyvek, munkafüzetek. Az időközben elkészült tananyagok a mai napig is csak részben kerültek tankönyvjegyzékre, de mivel nem követik a kerettanterv és az érettségi követelmények leírásait, tanulói tankönyvként egyébként is csak nehezen használhatók. Az iskolában jól összeszokott közgazdasági munkaközösség dolgozik, együtt fejlesztették tananyagokat, feladatbankokat, mintasorokat, a tanári felkészülés egyszerűsítésére, és a diákok egységes felkészítésére.

Az érettségi felkészítésben nehézséget okozott, hogy az érettségi követelmények, a vizsgaleírás csak az utolsó tanévben jelent meg, a középszintű vizsgaleírás pedig januárban. Ekkor szembesültek azzal, hogy a 9-10 évfolyamon tanított ismeretek jelentős súllyal szerepelnek mind az írásbeli (30%), mind a szóbeli (50%) vizsgán. Ezeknek az ismereteknek a felfrissítésére egyéb órák keretében volt lehetőség. Minden osztályban sikerült megoldani, hogy elsősorban a közgazdasági ismereteket átismételjék, kiegészítsék, aktualizálják. A szülőket és a diákokat is többször tájékoztatták az aktuális jogszabályi háttérrel, először arról, hogy emelt szinten fognak érettségizni, majd arról, hogy lesz középszintű vizsga is, illetve, hogy az idegen nyelvű érettségi csak a teljes vizsgára vonatkozhat. Megértőek voltak, bíztak az iskolában és a felkészítő tanárokkal, de nehezményezték, hogy csak lassan és megkétségbe ejtően jutnak információkhoz.

Gondot jelentett, hogy két tanítási nyelvű iskolaként, a kéttannyelvű irányelvek alapján szakmai tárgyakat is tanítanak idegen nyelven, de nem minden tárgyat. A diákok többsége, nem mert idegen nyelvű érettségire jelentkezni, nem bíztak abban, hogy a hátra lévő rövid idő alatt erre fel tudnak készülni, így *hét tantárgyból kényszerültek* érettségi vizsgát tenni, ez nehezítette a felkészülésüket, és az érettségi vizsga is az átlagosnál nehezebb, hosszabb volt.

Az igazgató utalt arra, hogy a felkészítésben segítséget jelentett az NSZFH honlapján közzétett mintafeladat, bár legalább két-három feladatsort vártak volna, a feladatok szerkezetének vizsgaleírásához igazításával. Emellett segítséget jelentett a Szakképzési Centrum vezetése által megvalósított egy napos külön módszertani felkészítés, amire 2017 márciusában került sor, ahol szakmailag felkészült, a jogszabályi háttérrel ismerő kollégák mutatták be, hogy mi is várható az érettségien. Ágazat, vagy szakmacsoport váltás miatt osztályozó vizsgára nem került sor.

Szakmai tárgyhöz kapcsolódó mentességi kérelem sem volt.

Szakmai érettségit tevők száma az iskola végzősei közül 2016/2017-es tanévben:

Tantárgy neve	Érettségizők száma	Emelt szinten érettségizők száma	Közép szinten érettségizők	
			száma	átlag eredménye
Közgazdaság ismeretek	104	33	72	3,96

A korábbi évek szakmai érettségi vizsgájával kapcsolatosan az igazgató előadta, hogy 2016-ban a végzős nappali tagozatos 161 főből közgazdasági alapismeretek (elméleti gazdaságtan) tantárgyból középszintű érettségi vizsgát tett 80 fő. 2015-ben a végzős nappali tagozatos 139 főből közgazdasági alapismeretek tantárgyból középszintű érettségi vizsgát 60 fő, emelt szintű vizsgát 25 fő tett. A vizsgaeredmények mindkét évben szinte meghaladták a 4,00-et, a legjobb osztályok akár több tizeddel is. A *középszintű idegen nyelvi érettségi vizsga megváltozott követelményei* nem okoztak szignifikáns változást sem a felkészítésben, sem a vizsgaeredményekben.

7.4 Egy észak-dunántúli állami fenntartású szakgimnáziumban összesen négy szakmacsoportban (vegyész, környezetvédelem-vízgazdálkodás, informatika és gépészet) került sor a 2017-es tavaszi szakmai ágazati érettségire.

Az érettségi vizsgatárgyak tananyaga több tárgyból állt össze. A vegyész ismeretek: 8 részből állt (laboratóriumi alapszaktudás, szeretlen laboratóriumi alapszaktudás, analitikai gyakorlat, laboratóriumi gyakorlat, vegyipari ismeretek, szakmai kémia, műszaki ismeretek, és fizikai kémia). E tantárgyak 4 év alatti heti óraszámuk 27,5 óra volt. A környezetvédelem-vízgazdálkodás ismeretek vizsgatárgy: három tantárgy anyagát foglalta magában (környezetvédelmi alapismeretek, vízgazdálkodási alapismeretek, és környezettechnikai alapok). Ezek négyéves óraszámuk 13 óra/hét volt. Az informatika ismeretek vizsgatárgy: hat részből állt (informatika alapok, informatika gyakorlat, adatbázis- és szoftverfejlesztés, adatbázis- és szoftverfejlesztés gyakorlat, hálózati ismeretek, és hálózati ismeretek gyakorlat). Négy év alatt ezek együttes óraszámuk 24,5 óra/hét volt. A gépészet ismeretek vizsgatárgy: két részből tevődött össze munkavédelem és gépészeti alapszaktudás feladatokból. Azonban ez utóbbi olyan komplex tantárgy, mely 14 témakört tartalmaz –műszaki dokumentációk, szakrajz, gépészeti ismeretek, gépészeti alapismeretek, anyagismeret, anyagvizsgálat, anyagjelölések, gépészeti szerelés, kézi forgácsolás, gépi forgácsolás I-II., műszaki mechanika, gépelemek, hajtások, amelyek nyugodtan megfeleltethetők egy-egy önálló tantárgynak, az iskolában is más-más kolléga is tanítja őket. Ezek együttes óraszámuk a négy év alatt 14,5 óra/hét volt.

Az összesített heti óraszámok mutatják, hogy a felkészülés során a szakgimnáziumi tanulók *komoly versenyhátrányban vannak az ötödik érettségi tantárgy tekintetében* azokkal szemben, akik szabadon választhatnak egy biológiát (heti 6 óra a négy év alatt), egy fizikát (heti 6 óra négy év

alatt), vagy akár egy közismereti informatikát (heti 4 óra a négy év alatt), hiszen a számon kért tudás mennyisége sokkal összetettebb.

Az *ágazati érettségire való felkészítés* több komoly nehézséggel is járt. Az egyik abból eredt, hogy csak a 12. évfolyam második félévére jelent meg a középszintű követelményrendszer, illetve az ehhez tartozó minta feladatsor mindegyik ágazatból. Általában véve is nehezíti a felkészítést, hogy szakmai tankönyvek több tárgyhoz nem állnak rendelkezésre, így a kollégáknak maguknak kell a tananyagot összeállítani. Nehézség, hogy az ágazati érettségi a négyéves anyagból olyan tantárgyakat is számon kér, amelyek a tanuló számára 9., 10., 11. évfolyamon már befejeződtek, a kerettanterv nem ad időt arra, hogy 12.-ben ezeknek az ismereteit rendszerezék, felfrissítsék. Mindezek alapján mind a négy szakmacsoportban órarenden kívüli plusz óráik beiktatásával tudták megoldani a tanulók felkészítését. Ezeket a kollégák délután, külön díjazás nélkül tartották, hatékonyságukat csökkentette, hogy kevésbé motivált tanulók hanyagolták ezek látogatását.

Mindegyik szakmacsoportban február folyamán próba érettségit rendeztek, amely a szóbeli érettségi mintájára került megszervezésére. A próba érettségi tapasztalatait a kollégák beépítették februártól áprilisig hátralevő felkészítő óráik anyagába. Nehézséget okozott az is, hogy a követelményrendszer nem volt elég részletes, csupán címekeket tartalmazott, ily módon a kollégák próbálták kitalálni, hogy mi az, amit egy adott címhez elvárnak az érettségizőktől.

Tagozatváltás az iskolában nem történt, erre 12. évfolyamon reális esély nincs, hisz oly mértékű osztályozó vizsgát kellene letenni a tanulónak, amely már nem kivitelezhető. Olyan tanuló viszont volt, aki *pontosan a vizsgarendszer bizonytalanságai miatt, valamint azért, mert határozott továbbtanulási elképzelése volt, 11. évfolyamon az informatika szakról elment gimnáziumba*, mondván, ha ott tesz egy erős közismereti informatikai érettségit, azzal biztosan bejut egy informatikai karra, míg az informatika ismeretekből tett érettségivel ezt bizonytalannak érezte.

A tanulókat és a szülőket próbálták folyamatosan tájékoztatni a tanév során, azonban *2017 elejéig konkrétumokat az információhiány miatt sem tudtak mondani*. Az oktatás irányításában részt vevő szervektől segítséget gyakorlatilag nem kaptak. A szakképzési centrum nem kompetens ebben a kérdésben, az NSZFH által az utolsó hetekben szervezett ilyen-olyan tájékoztatók és kiadott anyagok nem hogy segítettek volna a tanulók érettségire készülését, hanem inkább összezavarták azt is, amit eddig eredményesen átadtak tanulóiknak.

A szakmai érettségi tárgyak középszintű vizsgáján mind a személyi, mind a tárgyi feltételek adottak voltak, ezek a vizsga lefolytatását nem gátolták. A szakértői véleménnyel rendelkező tanulók, jellemzően idegen nyelv, illetve helyesírás alól kaptak felmentést, ily módon a szakmai érettségi vizsgán nem kértek mentességet, ezzel kapcsolatban probléma nem merült fel.

Szakmai érettségit tevők száma az iskola végzősei közül 2016/2017-es tanévben:

Tantárgy neve	Érettségizők száma	Emelt szinten érettségizők száma	Közép szinten érettségizők	
			száma	átlag eredménye
Vegyészeti ismeretek	25	4	21	4,04
Gépészet ismeretek	48	0	48	3,4
Informatika ismeretek	28	7	21	3,93
Környezetvédelem-vizsgadálkodás ismeretek	23	0	23	2,91

Az igazgató *ágazatonként* összefoglalta az érettségi vizsgák tapasztalatait:

Vegyész ismeretekből az emelt szintű érettségi írásbelije és a középszintű érettségi írásbelije lényegesen nem különbözött egymástól nehézségét tekintve, sőt, emelt szinten kevesebb feladatra több ideje volt a tanulónak, és ott már 60%-tól jelest kaptak. A szóbelinél legnagyobb problémát az okozta, hogy olyan szerteágazó a tananyag, hogy nem teszi lehetővé azonos nehézségű tételek összeállítását, mert egy egyszerű kémiai szóbeli tétel, és egy szerves kémiai labort számon kérő szóbeli tétel között komoly fajsúlyú különbség van.

Informatika ismeretek tárgyából a gyakorlati érettségi feladatok több részterületet érintettek, ez részben jó volt a tanulóknak, hisz az általuk kedvelt anyagrészekből lehetőségük volt több pont megszerzésére, részben viszont rossz volt, hisz a kevésbé preferált részeket minimális pontszámmal meg sem oldották. Szóbeli vizsgán itt sem volt komolyabb probléma, felkészültségük a közismereti tárgyakra való felkészültségüknek megfelelő volt.

A környezetvédelmi ágazatban az írásbeli legfőbb problémája az volt, hogy a feladatok túlnyomó részét vízgazdálkodás ismeretek tették ki, amelyek náluk – lévén környezetvédelmi a képzésük – kevésbé voltak hangsúlyosak. Ez, valamint a tanulók szóbelin is mutatott alacsony motivációja nagyban hozzájárult az elért gyenge eredményhez.

A gépészet ágazati érettségi írásbeli feladatsora túl nehéznek bizonyult a tanulók számára, más szemléletet tükrözött, mint az eddigi szakmai érettségik. Ennek legjobb példája talán az, hogy az a tanuló, aki megnyerte az Ágazati Szakmai Érettségi Tantárgyak versenyét, olyan írásbelit tudott csak megírni, amellyel maximális pontszámú szóbeli feleletével is csak jó érdemjegyet kaphatott. Kiemelte, hogy a gépészet tételkészítő bizottság nem állt a helyzet magaslatán, azt bizonyítja az is, hogy hibás javítókulcsot küldtek az írásbelihez, majd, amikor a javítótanárok ezt észrevételezték, és ez ügyben megkereséssel fordult az Oktatási Hivatalhoz, onnan az a válasz érkezett, hogy a javítókulcs jó, és így szerepel tankönyvben is. Ez alapján több tanulóknak az írásbelin le kellett vonni két pontot a dolgozatából. A javítótanár szakirodalmi adatokkal alátámasztva egy újabb levelet fogalmazott meg az Oktatási Hivatal felé, és hivatkozott arra is, hogy a tankönyvi ábra is hibás, valamint az igazgató is kérte, hogy a feladatsort egy kompetens bizottsággal nézessék meg. Ekkor végül a szóbeli előtti napokban módosították a javítókulcsot, és a tanulóknak megadhatták azt a két pontot, ami eleve megillette őket.

A *korábbi években* a szakközépiskolai tanulóik közül csak a gépészek választottak szakmai tárgyat érettségi tárgyként. Ennek oka az volt, hogy nagyrésztük technikusként vissza akart jönni ötödévre, és a szakmai érettségi lehetőséget adott számukra, hogy az első négy év tudását összefoglalva vágjanak neki a technikusképesítő évfolyamnak. A tételsorokkal azokban az években is voltak kisebb-nagyobb problémák, de azokat javították. Az informatika szakmacsoportban régebben előszeretettel választották a tanulók az informatikai alapismeretek tárgyat vizsgatárgyként, de miután az egyetemek még a szakirányú továbbtanulás esetén sem fogadták el azt, hanem ragaszkodtak az ennél jóval kevesebb ismeretanyagot tartalmazó közismereti informatikához, így tanulóik a saját jól felfogott érdekükben inkább abból vizsgáztak.

A vegyész és környezetvédelem szakos tanulók pontosan a szakmai vizsga komplexitása miatt eddig nem választották ezeket a tárgyakat, hanem kémiából és biológiából érettségiztek.

A *nyelvi érettségire vonatkozó tapasztalatok között* a legfontosabb észrevétel volt, hogy a változtatásokról *túl későn, a tanév elindulása után értesültek*, a szóbeli feladatsor összeállítása kapcsán ekkor is csak rövid és nem egyértelmű utasításokat kaptak, konkrét mintafeladatokat pedig csak ősz végén. A tételsor igényes összeállításához, a tanulók korrekt felkészítéséhez a munkát már előző tanévben el kell kezdeni, ehhez tudni kell a pontosan kidolgozott követelményrendszert.

Észrevételként fogalmazta meg, hogy a www.ofi.hu oldalon elérhetővé tett mintafeladatok nagy hasonlóságot mutattak az Euroexam nyelvvizsgafeladatokkal, míg a diákok által megírt tényleges írásbeli érettségi nem hasonlított ezekre, sokkal inkább a korábbi évek írásbeli feladatsoraira. Például a tájékoztató anyagokban, az íráskészség feladatban a két megírandó levél hossza (80-100 és 100-120 szó) és az értük kapható pontok száma (16 és 17 pont) nagyjából azonos volt, míg a tényleges érettségien a szószámok változtak, a pontok megoszlása viszont maradt a régi (11 és 22 pont). A hallott szövegértés esetén is félrevezetőek voltak a közzétett mintafeladatok. A változásokban a korábbi évek feladataitól teljesen eltérő feladattípusok jelentek meg, a tényleges érettségien viszont mindhárom feladat a megszokott formulát követte.

Jelezte, hogy sajnos az idej írásbeli érettségi abban is követte a hagyományokat, hogy a javítókulcs a vizsga megírása után 15 nappal kiegészítésre szorult, új megoldások is elfogadhatóak lettek. Az eredmények oldaláról vizsgálva az új nyelvi érettségit, az látható, hogy az elért

pontszámok nagyjából megegyeznek a korábbi években elért átlagpontszámokkal, az A2-es szintű feladatok kivételével csak a gyengébb képességű diákok eredményét rontotta.

Összességül az ágazati érettségi vizsgák jelen formájukban nem előnyt, hanem inkább hátrányt jelentenek a szakközépiskolai tanulóknak, hiszen plusz végzettséget nem adnak, a továbbtanulás esélyeit pedig azzal rontják, hogy jóval nagyobb tananyagrészt kérnek számon, mint egy közismereti tantárgy érettségén. A helyzetet tovább súlyosbítja, hogy a folyamatosan változó szakmai kerettantervek tartalma sok esetben nem tisztázott, és ebből adódóan nem mindig koherens az érettségi követelményeivel. Mindenképpen célszerű lenne, ha a tanulóknak adnánk lehetőséget arra, hogy az ötödik tárgyat éppúgy megválasszthassa, mint a gimnáziumi tanuló.

7.5 A nyugat-magyarországi szakgimnáziumban 2016/17. tanévben a tanulók informatika ágazaton végeztek. Az iskola tanulóit a kerettanterv szerinti ágazati felkészítést kapták az érettségire. Külön foglalkozásokra csak néhány tanuló számára volt szükség, összesen maximum 30 órát jelentett.

A középszintű érettségi bizottságnak tagja volt az iskola felkészítő tanára, aki kérdező tanári szerepet töltött be. Az ágazati érettségi vizsgán sajátos nevelési igényű tanuló szakértői vélemény alapján mentességgel nem élt. Az iskola végzősei közül 119-en tettek középszintű és 12 fő emelt szintű ágazati érettségit, a középszintű ágazati érettségi eredménye 3,96 (66,35%), míg az emelt szinten érettségizők átlagosan 4,8 eredményt értek el. A középszintű idegen nyelvi érettségi megváltozó körülményei a szakgimnáziumban nem jelentettek problémát.

7.6 Az észak-magyarországi egyházi fenntartású szakgimnáziumban közgazdaság, kereskedelem és turisztikai ágazatnak megfelelően kellett szakmai érettségit tenni. Közgazdasági érettségi tárgyból a korábban már ismertetett vizsgatárgyak szerint, kereskedelem ágazat esetén üzleti tevékenység tervezése, elemzése, marketing alapismeretek, vezetési ismeretek, áruforgalom elmélete és gyakorlata vizsgatárgyakból, míg turizmus ismeretek ágazati szakmai tárgy részei: turizmus alapjai, kultúra és vallástörténet, vendéglátás és szálláshely ismeret, informatika a turizmusban, szakmai idegen nyelv, levelezési gyakorlat, gazdasági ismeret, üzletei alapismeret.

A vizsgára való felkészülésben az iskola igyekezett minden segítséget megadni a tanulóknak. A tanárok a tanulókat egyéni fejlesztéssel is tanították. A 12. évfolyamon szakmai tárgyakat tanító tanárok között felosztották a 9-10 évfolyamon tanult témaköröket és osztályszinten ismételték át a témaköröket. Az érettségi előtti időszakban az érettségi mintafeladatokhoz hasonló feladatokat gyakoroltattak. Problémák a felkészítés során:

- A legnagyobb nehézséget néhány, az érettségi vizsgán is számon kért tantárgy pl. a gazdasági és jogi alapismeretek kétéves kiesése okozta. Külön foglalkozásokat tartottak tanórán kívül nulladik órában vagy délutáni órákban.
- A követelmények a képzés legelején még nem álltak a rendelkezésre, ez nagyban nehezítette a szakmai tanárok felkészülését a tananyag átadására, mivel nem volt egyértelmű, hogy mit és milyen mélységben kell tudniuk a diákoknak.
- Kevés információ állt a rendelkezésre az írásbeli, központi vizsga-feladatlappal kapcsolatban.
- Az oktatás irányításában résztvevők sem tudtak érdemi információkat adni. Az első minta feladatlapok csak a tanév decemberétől álltak rendelkezésre és abból is csak 1-2 minta volt.
- A 9-10. évfolyamon tanultak nagy hangsúlyt kaptak az írásbeli és szóbeli érettségien és ezekre nem volt külön óra, hogy begyakorolhatóak legyenek. A tanulóknak akkor kiadott tankönyvek és példatárak nem minden esetben fedték le a tananyagot.
- Az újonnan kibocsátott tankönyvek nem megfelelően tartalmazták a tananyagot nehéz és sok ismeretet adtak (inkább OKJ képzésen használhatóak pl. az adózási alapismeretek).

Az oktatásirányítástól nem bocsátottak minden információt kellő időben a rendelkezésre. A szaktanárok között ugyanakkor sok az elkötelezett, nagy tapasztalattal rendelkező pedagógus és

megoldották a bizonytalan helyzetet. A következő tanévben már könnyebb lesz, de hangsúlyozta: a bizonytalanság nem jó, fenntartótól függetlenül minden tanárnak tájékoztatást szeretnének.

Az érettségi vizsgával kapcsolatos tapasztalatai között az igazgató kiemelte, hogy mivel több tanár oktatta a különböző szakmai érettségi tárgyakat és készítette fel a diákokat, ezért a vizsgával kapcsolatos teendők is megoszlottak: minden tanár a saját tantárgyához kapcsolódó vizsgarészért volt felelős. Nincsen azonban az Érettségi Szabályzatban arra való utalás, hogy hány tanár végezze el a vizsgáztatással kapcsolatos feladatokat.

Kereskedelmi ismeretek esetén az írásbeli vizsga két részből állt: egy gyakorlati és egy elméleti részből. A gyakorlati rész jól szerkesztett volt, az elméleti részben a társasági adós feladat nehéz volt, nem a diákok tudásszintjéhez igazodott.

Közgazdasági ismereteknél az érettségi az előre kijelölt témakörökből került összeállítására. Az írásbeli esetén szerencsésebbnek tartotta volna, ha kisebb százalékban van jelen gazdasági és jogi alapismeretek tantárgy. A feladatok többsége megoldható volt, azonban a tanulóknak nehézséget okozott a tantárgyak komplex szemlélete. A szóbeli már jobb eredményt hozott. Gyakorlatorientált, könnyebben értelmezhetőbb, pontozhatóbb lenne a tétel, ha lehetne mellette segédlet, szemelvény. Javasolta központilag kiadott és használható segédlet biztosítását.

Turizmus ismeretek érettségi tárgynál előre meghatározott témákból állították össze a vizsgát, ám egyes területek, annak ellenére, hogy a képzésben minimális óraszámmal szerepelnek a vizsga-feladatsorban nagy hangsúlyt kaptak. Így pl. több szállodaismerethez kapcsolódó feladat is volt, ami 16 órában szerepel a képzésben, de volt olyan egész éves téma (pl. borturizmus), amely nem jelent meg az írásbeli vizsgán. Az írásbeli vizsga valóban komplex tudást kért számon, a felkészítésben segített volna, ha megfelelő időben és több mintafeladat áll rendelkezésre.

Nem volt szakértői vélemény alapján mentességet kérő tanuló a szakmai érettségi vizsgatárgy esetén. Minden tanulójuk (99 fő) középszintű szakmai érettségit tett, közgazdasági ágazaton 52 tanuló érettségizett, elért eredményük a) osztályban 2,83, b) osztályban 3,62; kereskedelem ágazaton 20 (átlageredmény 3,55), turisztikai ágazaton 29 fő (átlageredmény 4,2) érettségizett. Tavalyi évben 87 tanuló választott szakmai tárgyakat érettségi tantárgyként, osztályonként elért eredményeik közgazdaságtan a) osztályban: 3,3 és b) osztályban 4,0; kereskedelmi ágazatnál 3,3; turisztika ágazat esetén 4,1 átlageredménnyel.

Az angol középszintű érettségi előre jelzett változtatásai közül nem valósult meg minden az érettségi feladatlapon. A nyelvtanárok visszajelzései alapján a nyelvhelyesség rész nem volt nehezebb az eddigieknél. Az olvasásértés részben a szövegek hosszúságosága változott, és a hosszabb szövegek nyilván nagyobb kihívást jelentettek a diákoknak. Az első feladat ebben a feladatrészben nehezebb volt, mint B1 szint, ez komoly problémát okozott a diákok többségének. A hallott szöveg értése feladatsor utolsó feladata a szöveg tempója, gyorsasága miatt szintén magasabb szintű volt, mint B1. A szövegalkotás feladatsor nehézsége ugyan nem változott, de a javítási útmutatóban előírt követelmények, hogy pl. bizonyos hibák elkövetésekor kötelezően le kell pontokat vonni, megnehezítette a jó pontszám elérését.

7.7 A budapesti állami fenntartású szakgimnázium tag-intézményvezetője kifejtette, hogy az iskolájuk átgondoltan készült az ágazati szakmai érettségi bevezetésére. Kilencedik évfolyamtól kezdve úgy építették tel a helyi tantervünket, hogy megfelelő óraszám álljon rendelkezésre a felkészítéshez és a sikeres vizsgához. Ennek része volt a tehetségek gondozása csakúgy, mint a tanulmányi eredményeikben gyengébb tanulók felzárkóztatása különórákkal, szakkörökkel, korrepetálásokkal.

A felkészülés nehézségeivel az iskola egyedül küzdött meg, a középszintű szakmai érettségin a személyi és tárgyi feltételek biztosítottak voltak. A szakértői bizottság szakvéleménye alapján 5 tanuló élt mentességgel, ők több időt kaptak az írásbeli vizsga teljesítéséhez. Külön csoportba szervezték őket, hogy a megnövelt időben ne zavarja őket semmi a feladat kidolgozásában.

Szakmai érettségit tevők száma az iskola végzősei közül 2016/2017-es tanévben:

			Közép szinten
--	--	--	---------------

Tantárgy neve	Érettségizők száma	Emelt szinten érettségizők száma	Érettségizők	
			száma	átlag eredménye
Faipari ismeretek	40	2	38	3,5
Képző- és iparművészeti ismeretek	25	-	25	3,72

A korábbi időszakokban szakmai érettségi tárgyat választók száma és eredményeik:

Tantárgy	Érettségizők száma és a vizsga eredménye									
	2011/2012		2012/2013		2013/2014		2014/2015		2015/2016	
Faipari ismeretek	10	4,0	9	4,1	22	4,09	29	3,46	36	3,2
Művészettörténet	8	3,75	11	4,0	5	4,4	5	4,2		
Rajz és vizuális kultúra	-	-	-	-	-	-	6	5,0	12	4,4

Az idegen nyelvi érettségi (angol, német) változásairól a szaktanárok véleményét továbbította a vezető. Az A2 szintű feladatok kivétele a feladatsorból a gyengébb tanulóknál okozott nehézséget, mivel számukra az anyanyelven leírt feladatok értelmezése is problémás. Ebből következően az írásbeli vizsgán a tantárgyi bukások száma is nőtt. Negatívumként fogalmazták meg, hogy a levélírás blokkban aránytalanul nehezebb volt a feladat, mind a fogalmazásban, mind a végrehajtásban, ennek ellenére a javítás a korábbi évek szerint volt elvárt. Jelezték azt is, hogy az írásbeli feladatsorból a feltöltött minta-feladatsorok nem feleltek meg az érettségien adott feladatoknak. Kiemelték továbbá azt is, hogy a két vizsgarész között megmaradt az aránytalan értékelés, vagyis az írásbelin a teljes pontszám 75%-át lehet elérni, ami jelentősen befolyásolja a végső osztályzatot. Pozitívumként említették a szóbeli feladatok átalakítását.

7.8 A dél-alföldi egyházi fenntartású szakgimnázium három ágazatban (informatika, mezőgazdaság és közgazdaság) képzí a tanulókat. Osztályozó vizsgára sem tagozatváltás, sem egyéb ok miatt nem volt szükség egyszer sem. A szülők, tanulók tájékoztatása a szülői értekezleteken és osztályfőnöki órákon történt. Külön ilyen tematikájú szülő-diák, közös szülői értekezleteket is szerveztek.

Az informatikai ágazat kapcsán jelezte az igazgató, hogy péntek délutánonként plusz felkészítő órákat tartottak, ahol többek között szóbeli tételek átbeszélése, számonkérése is történt, valamint próba érettségit is tartottak. Problémaként vetette fel, hogy a tantárgyakból egyedül a hálózati ismeretekhez van kidolgozott tananyag, a másik két érettségi tárgyhöz az interneten fellelhető egyetemi tananyagokat tudták csak használni. Mindezek alapján azt szeretnék, hogy ha tankönyvek és munkafüzetek rendelkezésre állnának a tantárgyhoz.

Tapasztalatuk szerint a tantervben aránytalan a tananyag feldolgozás mértéke az érettségi követelményekhez képest. Míg egy év az objektum orientált programozás, ami emelt szinten elvárt, addig a fájlkezelésre csak 10-15 óra jutott a tananyagban. Ez utóbbi pedig már szükséges volt az érettségi feladat elkezdéséhez, aki itt elakadt a megoldásban, az általában feladta. A programozás feladat hossza és időráfordítás szempontjából emelt szintű feladatnak felelt meg szerintük. Hasznosabbnak tartották volna két kisebb feladat megoldását, amelyen keresztül jobban mérhető a diákok tananyag elsajátítási szintje. Véleményük szerint egy átlagos képességű diák számára a feladatmennyiség felemésztí a teljes 180 percet, nem marad idő az ellenőrzésre.

A mezőgazdasági ágazat kapcsán igyekeztek a korábbi évek mezőgazdasági alapismeretek tantárgy írásbeli feladatsoraiból meríteni, azokat beépíteni az évközi számonkérésbe. Rutinszerűvé tették a feladatok megoldási mechanizmusát. A szóbeli felkészítés alatt a szakmai vizsga szóbeli tételeinek a felépítését, tartalmi összetételét vették alapul. A tankönyvellátottság tekintetében a

mezőgazdasági ágazat a legjobb, a hiányzó tananyagokat a tanárok több szakirodalom együttes feldolgozásával tették a tanulók számára hasznosíthatóvá. Az előző évekhez képest az érettségi összetettsége (4 év 7 tantárgy tananyaga) miatt a 11. évfolyamon szintmérő vizsgát szerveztek. Szóbeli tételsort készítettek, amelyre a pedagógusokkal való megbeszélés szerint a tanulóknak önállóan kellett felkészülniük, hiszen a 12. évfolyamon már nincs lehetőség a korábbi évek szakmai vizsgatárgyainak a rendszerezésére, ismétlésére.

A közgazdaságtan ágazattal kapcsolatosan a szaktanárok szakmai rutin szerint választották meg a segédanyagokat, differenciálták a rendkívül nagy terjedelmű és mélységű tananyagot. A tanterv jellemző problémája, hogy az általános iskolából érkező 14-15 éves gyermekeknek nem lehet olyan ismereteket tanítani, amihez a minimálisan szükséges matematikai, történelmi, közismereti tudás nem biztosít kellő alapot, Továbbá kívánatosnak tartanák a közismereti és a szakmai tantárgyak ismeretanyagának koordinálását. A szakmai tananyag tartalma véleményük szerint nem alkalmazkodik az életkori sajátosságokhoz sem, elegendő munka- és élettapasztalat hiányában a bonyolult közgazdasági, pénzügyi, számviteli ismeretek csak nagyon elemi szinten taníthatók 9. évfolyamon. Ahhoz, hogy az érettségi vizsgán az elvárható szakmai színvonalat elérjék, mindezeket 17-18 éves korban kellene tanítani. Problémának látják azt is, hogy a tantárgyi tematikához írott tankönyvek csak 1-2 év csúszással jelentek meg a tankönyvpiacra.

Hangsúlyozták, hogy a szakmai ágazati érettségi vizsga eredményei közvetlenül nem hasonlíthatók össze a korábbi szakmai érettségi tárgyak vizsgaeredményével, mivel a tanulók korábban választhattak az ágazatban meghatározott kötelező érettségi szakmai tárgyak közül. Mindemellett az érettségi írásbeli dolgozatok eredménye a várakozásoknak megfelelően gyengébben alakult, hiszen igazán jó eredmény akkor érhető el, ha mögötte elegendő számú gyakorlás és több évtizedes tapasztalat húzódik meg. Csupán egyetlen minta-feladatsor rendelkezésre állása az előzőeket nem pótolhatja.

Az ágazati szakmai érettségi vizsgán két szaktanár látta el a kérdező tanári feladatokat, mivel a tantárgyak magas száma és az azokban foglalt széles ismeretanyag ezt indokoltá tette.

Sajátos nevelési igényű tanulók számára az érettségi vizsgán nyújtott mentességekkel összefüggésben jelezték, hogy az informatikai ágazatnál 2 tanuló volt, ők a kért kedvezményeket igénybe vették (írásbeli résznél plusz idő, illetve dupla szóbeli vizsga az írásbeli vizsgarész kiváltására), de ezek a szakmai érettségi tantárgyakat nem érintették. A mezőgazdasági ágazat területén két sajátos nevelési igényű, és egy beilleszkedési, tanulási és magatartási zavaros tanulójuk volt, akiknek matematikából volt felmentése, amely felmentés nem vonatkozott a szakmai érettségire, habár az is tartalmazott számítási feladatokat. A helyzetet úgy kezelték, hogy a diákokkal a matematika szakos és a szakmai tárgyakat oktató tanárok közös megegyezése alapján az alpműveleteket és a mértékegységeket tartalmazó szakmai számításokat gyakoroltatták.

Közgazdasági ágazat esetén az érettségi vizsga komplex jellege miatt a tanulási nehézségekkel küzdő diákok nem tudják igénybe venni az állapotuk alapján nekik jogosan megítélt kedvezményeket. Így például a számolási nehézségekkel küzdő tanuló felmentést kaphat a matematika írásbeli érettségi vizsga alól, de ugyanez a kedvezmény nem vehető igénybe a közgazdasági írásbeli érettségi feladatlap számítási feladatai esetében. Azzal teljesen egyetértettek, hogy a szakmai érettségi megszerzésének elengedhetetlen feltétele a szakmai számítások ismerete, de egységes központi szabályozást sürgetnek a kérdésben.

Szakmai érettségit tevők száma az iskola végzősei közül 2016/2017-es tanévben:

Tantárgy neve	Érettségizők száma	Emelt szinten érettségizők száma	Közép szinten érettségizők	
			száma	átlag eredménye
Informatikai ismeretek	36	-	36	3,28
Közgazdasági ismeretek	34	1	33	3,48
Mezőgazdasági ismeretek	29	-	29	3,1

A korábbi időszakokban középszintű szakmai érettségi tárgyat választók száma és eredményeik:

Tantárgy	Érettségizők száma és a vizsga eredménye									
	2011/2012		2012/2013		2013/2014		2014/2015		2015/2016	
informatikai alapismeretek	14	3,21	10	3,8	16	4,06	14	3,14	24	3,42
közgazdasági alapismeretek	6	3,83	10	4,7	8	4,75	10	4,5	-	-
gazdasági ismeretek	-	-	-	-	8	5,0	8	4,63	-	-
mezőgazdasági ismeretek	26	2,46	23	3,04	22	2,91	21	2,71	20	2,70

A megváltozott idegen nyelv követelményrendszerével összefüggésben jelezték, hogy az intézményi átlag a korábbi évekhez hasonlóan alakult, de a gyengébb képességű tanulók számára a változás nagy problémát jelentett, valamint nem tartják egyértelműnek a B1 szint definiáltságát.

Az igazgató összességében megfogalmazta, hogy az intézményük jó munkát tudott végezni, így nem osztja az érettségivel szemben megfogalmazott szakmai aggályokat.

7.9 Egy budapesti szakgimnázium csak sürgetést követően és hiányosan adott tájékoztatást. Az iskolában informatikai és gépészeti ágazaton érettségiztek az összevont osztály tanulói. Legnagyobb gondot a követelmények késői megjelenése, valamint a mintafeladatok alacsony száma okozta, ami nagymértékben megnehezítette a tanárok dolgát. Az informatikai ágazat írásbeli érettségi vizsgánál nem volt semmi gond, a tanulók a képességeiknek megfelelően teljesítették a vizsgát, inkább a vizsga előtti hangulat, valamint izgalom okozott fennakadást. A gépészeti ágazat érettségi vizsgáján a feladatsorral is voltak gondok, többször érkezett pontosítás, amelyet az iskolának kellett közölni, ismertetni a vizsgázókkal, ezek igencsak zavarták a vizsga légkörét. A javítási útmutatót is pontatlanul állították össze, nem volt egyértelmű, többször módosították is az egyes feladatoknál elfogadható válaszok sorát és az adható pontszámot.

A megkeresésben kért további adatokat az iskola igazgatója nem küldte meg.

8. Az EMMI Oktatási Államtitkársága 2017. szeptember 8-án kelt levelében – külön ombudsmani megkeresés nélkül – hivatkozva az államtitkárság korábban adott válaszára is az alábbi álláspontot osztotta meg velem: „Jelen levelünkben tájékoztatást adunk Önnek a szakmai érettségi vizsgák eredményeiről, amelyek az Oktatási Hivatal statisztikai adatain alapulnak, továbbá az ágazati és ágazaton kívüli szakmai érettségi vizsgatárgyak versenyéről szóló Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Hivatal által készített Összefoglaló beszámolóján.

Összességében a szakmai vizsgatárgyak vonatkozásában a vizsgázók 2016/2017. tanév május-júniusi vizsgaidőszakának eredményei átlagosnak mondhatók. A kötelező tárgyak közül a matematikát középszinten megelőzik, ám a többi összehasonlításban némileg a többi kötelező érettségi vizsgatárgy alatt maradnak. Ez megfelel az előzetes várakozásoknak, hiszen legnagyobbrészt természettudományos tartalmakról szólnak, ugyanakkor a szakmai vizsgatárgyak nem választható, hanem kötelező vizsgatárgyak az érintett tanulók esetében. Az egészségügy, a faipar, a nyomdaipar, a mezőgazdaság ismeretek ágazati szakmai érettségi vizsga vonatkozásában az emelt szintű érettségi vizsgára jelentkezők kiemelkedő teljesítményükkel egyértelműen túlszárnyalták a választható szakmai előkészítő érettségi vizsgatárgyban e néven szereplő párjukat.

A szakmai érettségi vizsgák 2016/2017. tanév május-júniusi vizsgaidőszakának eredményei statisztikai szempontból beilleszthetők a többi érettségi vizsgatárgy sorába, tehát a többi vizsgatárgyhoz hasonlóan mérik a vizsgázók teljesítményét. Fontos hangsúlyozni, hogy ez a megállapítás csak az összesített országos adatokra vonatkozhat, a vizsgatárgyak eredményeinek egyenkénti elemzése esetenként mást is mutathat. Az összesített bukási arány vizsgatárgyanként közép- és emeltszinten is jellemzően 1% alatt van, ebben a tekintetben a matematika, az angol és

a német vizsgatárgyak is magasabb arányt produkálnak. A szakmai vizsgatárgyak adatait követően viszonyításképpen néhány közismereti vizsgatárgy hasonló adatait mutatjuk be.

Az adatok elemzésekor, értelmezésekor, továbbá a konzekvenciák levonásánál érdemes mindig figyelemmel lenni az országos vizsgajelentkezés adataira is, mert ezen adatok figyelmen kívül hagyása esetén téves következtetésekre juthatunk. Összességében tehát elmondható, hogy a tömeges bukást, rossz vizsgaeredményeket, valamint szabálytalan és jogszerűtlen vizsgaszervezést jósló aggodalmak nem igazolódtak be a vizsgaidőszakban. A kötelező szakmai érettségi vizsgatárgyat a tanulók átlagos színvonalon teljesítették.

Érettségi vizsga	Létszám		Közép szintű eredménye		Emelt szintű eredménye		Közép szinten bukás		Emelt szinten bukás	
	emelt	közép	%	osztályzat átlaga	%	osztályzat átlaga	fő	%	fő	%
<i>Ágazati szakmai vizsgatárgyak</i>	24225	1681	53,67	3,28	63,62	4,42	233	0,96	17	1,01
<i>Ágazaton kívüli szakmai vizsgatárgyak</i>	401	14	69,37	4,03	61,57	4,43	0	0,00	0	0,00
<i>Összes szakmai vizsgatárgy</i>	24626	1695	53,92	3,29	63,60	4,42	233	0,95	17	1,00
matematika	67177	3294	52,13	3,15	67,17	4,44	1686	2,51	93	2,82
magyar nyelv és irodalom	70065	1625	60,74	3,65	65,63	4,49	539	0,77	29	1,78
történelem	66688	5414	60,33	3,62	66,31	4,53	406	0,61	52	0,96
angol nyelv	50382	9701	61,93	3,67	73,23	4,72	718	1,43	42	0,43
német nyelv	15358	2093	58,66	3,52	74,38	4,75	187	1,22	16	0,76
biológia	6257	4617	60,44	3,62	65,23	4,41	34	0,54	60	1,30
fizika	2245	1087	74,52	4,29	71,4	4,56	12	0,53	13	1,20
kémia	475	2799	73,63	4,22	63,69	4,29	3	0,63	99	3,54
informatika	13587	1532	69,02	4,05	65,53	4,32	173	1,27	24	1,57
földrajz	6678	203	59,38	3,58	69,43	4,66	48	0,72	0	0,00

Álláspontunk további alátámasztása érdekében a Nemzetgazdasági Minisztérium illetékes helyettes államtitkárától bekértük a szakmai vizsgatárgyi fellebbezések számát, amely értelmében megállapítható, hogy országosan mindössze kettő fellebbezés volt a szakmai vizsgatárgyak esetében megállapított eredmények vonatkozásában, ami az érettségi vizsgák vonatkozásában elhanyagolható számnak tekinthető. Az Oktatási Hivatalhoz a vizsgaidőszak alatt és utána sem érkezett bejelentés szakképző intézményben vagy fővárosi és megyei kormányhivatalban szervezett szakmai vizsgával kapcsolatos szabálytalanságról, súlyos mulasztásról.

Kérem tájékoztatásom elfogadását és a szakmai érettségi vizsgákra vonatkozó feltételezések okafogyottá válása miatt a vizsgálat lezárását.”

A vizsgálat megállapításai

I. A hatáskör tekintetében

A feladat- és hatáskörömet, valamint ennek ellátásához szükséges vizsgálati jogosultságaimat az Ajbt. határozza meg. Az Ajbt. 18. § (1) bekezdése szerint az alapvető jogok biztosához bárki fordulhat, ha megítélése szerint hatóság tevékenysége vagy mulasztása a beadványt tevő személy alapvető jogát sérti vagy annak közvetlen veszélyével jár, feltéve, hogy a rendelkezésre álló közigazgatási jogorvoslati lehetőségeket – ide nem értve a közigazgatási határozat bírósági felülvizsgálatát – már kimerítette, vagy jogorvoslati lehetőség nincs számára biztosítva.

Az Ajbt. 18. § (2) bekezdése a) pontja alapján hatóság az a *közszolgáltatást végző szerv* – függetlenül attól, hogy milyen szervezeti formában működik – amely állami vagy önkormányzati feladatot lát el, illetve e feladat ellátásában közreműködik. Az Nkt. 1. § (2) bekezdése értelmében a köznevelés közszolgálat, amely a felnövekvő nemzedékek érdekében a magyar társadalom hosszú távú fejlődésének feltételeit teremti meg, és amelynek általános kereteit és garanciáit az állam biztosítja. Az Nkt. 2. § (1) bekezdése kimondja továbbá azt is, hogy az Alaptörvényben foglalt ingyenes és kötelező alapfokú, ingyenes és mindenki számára hozzáférhető középfokú nevelés-oktatáshoz való jog biztosítása a magyar állam közszolgálati feladata. Az előzőek alapján megállapítható, hogy valamennyi oktatási intézmény, iskola, illetve az ezek döntéseivel szemben benyújtott kérelmek elbírálására hatáskörrel rendelkező fenntartó állami közfeladat ellátásban vesz részt, függetlenül attól, hogy az iskola állami fenntartású, vagy sem. Az előzőekre tekintettel valamennyi iskola és annak fenntartója az *Ajbt. alapján egyértelműen közszolgáltatást végző szervnek minősül.*

Indokolt emellett arra is rámutatni, hogy az Ajbt. 1. § (2) bekezdésének a) pontja kimondja, hogy *az alapvető jogok biztos tevékenysége során – különösen hivatalból indított eljárások lefolytatásával – megkülönböztetett figyelmet fordít a gyermekek jogainak védelmére.*

Eljárásom során figyelemmel voltam arra a tényre is, hogy a panaszosok ügyében az érdemi jogorvoslati lehetőség nem állt fenn, hiszen a panasz jogszabályi rendelkezéssel összefüggésben merült fel. Mindezzel összefüggésben rögzítendő, hogy az ombudsman számára egy adott jogi szabályozás alapjogi aspektusú vizsgálatára, illetve a jogszabályok hiányosságaival, tartalmi hibáival összefüggő intézkedések megfogalmazására a törvény lehetőséget teremt. A *preventív alapjogvédelemre is hangsúlyt helyező ombudsmani gyakorlat* alapján a biztos mandátuma keretei között marad akkor, amikor az alapjogi aspektusú vizsgálathoz nélkülözhetetlen módon áttekinti a releváns jogi szabályozás egyes elemeit, feltérképezi és jelzi a jogalkotásért felelős szervek vagy az Alkotmánybíróság irányába a felmerülő alkotmányossági aggályokat.

II. Az érintett alapvető jogok és elvek tekintetében

Az alapjogi biztos egy adott társadalmi probléma mögött álló összefüggés-rendszer feltárása során autonóm, objektív és neutrális módon, kizárólag alapjogi érvek felsorakoztatásával és összevetésével tesz eleget mandátumának. Az ombudsmani intézmény megalakulása óta az országgyűlési biztos következetesen, zsinórmértékként támaszkodott az Alkotmánybíróság alapvető jogállami garanciákkal és az alapjogok tartalmával kapcsolatos elvi megállapításaira, valamint – az ombudsmani jogvédelem speciális vonásainak megfelelően – alkalmazta az alapjogkorlátozás alkotmányosságát megítélni hivatott alapjogi tesztek.

A jelentés megállapításaival összefüggésben ismételten hivatkozom arra, hogy az Alaptörvény vonatkozó rendelkezéseinek szövege Alaptörvény Negyedik Módosításának hatályba lépését követően továbbra is nagyrészt megegyezik az Alkotmányban foglaltakkal, az alkotmányos követelmények és alapjogok tekintetében jellemzően nem tartalmaz olyan rendelkezéseket, amely ellentétesek volnának a korábbi alkotmányunk szövegével. Az Alkotmánybíróság a 22/2012. (V. 11.) AB határozatában arra mutatott rá, hogy *„az előző Alkotmány és az Alaptörvény egyes rendelkezései tartalmi egyezősége esetén éppen nem a korábbi alkotmánybírósági döntésben megjelenő jogelvek átvételét, hanem azok figyelmen kívül hagyását kell indokolni”*. Az Alkotmánybíróság ugyanakkor a 13/2013. (VI. 17.) AB határozatában azt emelte ki, hogy az adott határozatban vizsgált törvényi rendelkezések esetében már az Alaptörvény Negyedik Módosítása alapján jár el a korábbi alkotmánybírósági

határozatokban foglaltak felhasználhatóságát illetően. A testület ennek kapcsán azt mondta ki azt, hogy „*az Alkotmánybíróság a hatályát veszített alkotmánybírói határozat forrásként megjelölésével, a lényegi, az adott ügyben felmerülő alkotmányossági kérdés eldöntéséhez szükséges mértékű és terjedelmű tartalmi vagy szövegszerű megjelenítéssel hivatkozhatja vagy idézheti a korábbi határozataiban kidolgozott érveket, jogelveket. Az indokolásnak és alkotmányjogi forrásainak ugyanis a demokratikus jogállamban mindenki számára megismerhetőnek, ellenőrizhetőnek kell lennie, a jogbiztonság igénye az, hogy a döntési megfontolások átláthatóak, követhetőek legyenek. A nyilvános érvelés a döntés indoklásának létalapja. A korábbi határozatokban kifejtett érvek felhasználhatóságát az Alkotmánybíróság mindig esetről esetre, a konkrét ügy kontextusában vizsgálja.*”

Ha összevetjük az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdésében, XI. cikk (1)-(2) bekezdésében foglaltakat a korábbi Alkotmány 2. § (1) bekezdésének, 70/F. § (1)-(2) bekezdésének szövegével, akkor az állapítható meg, hogy e vizsgálat tárgyát képező jogállamiság elve, az oktatáshoz való jog tekintetében nem hoz olyan változást az Alaptörvény szövege, mely a korábbi alkotmánybírói gyakorlat elvetését, tartalmi átértékelését alátámasztaná. Így elvi megállapításaim megfogalmazása, az alapjogok és az alkotmányos elvek értelmezése során – ellenkező tartalmú alkotmánybírói döntés megszületéséig – irányadónak tekintem az Alkotmánybíróság által mind az Alaptörvény hatályba lépését megelőzően, mind pedig az azt követően meghozott határozataiban, azok indoklásában kifejtett megállapításokat, következtetéseket.

1. Az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdése alapján Magyarország független, *demokratikus jogállam*. Az Alkotmánybíróság korábbi töretlen gyakorlata alapján ennek a jogállami minőségnek nélkülözhetetlen eleme a jogbiztonság. Amint arra az Alkotmánybíróság felhívta a figyelmet a 30/2012. (VI. 27.) AB határozatában, az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdése és az Alkotmány 2. § (1) bekezdése azonosan deklarálja a jogállami klauzulát, tehát az eddig kialakított alkotmánybírói gyakorlat relevánsnak tekinthető a vizsgálat során.

Az Alkotmánybíróság által gyakran hivatkozott tétel, hogy a jogbiztonság az állam – s elsősorban a jogalkotó – kötelességévé teszi annak biztosítását, hogy a jog egésze, egyes részterületei és az egyes jogszabályok is világosak, egyértelműek, működésüket tekintve kiszámíthatóak és előreláthatóak legyenek a norma címzettjei számára. Az Alkotmánybíróság döntéseiben felhívta a figyelmet, hogy a jogállamiságnak számos összetevője van, a jogállamiság elvéből folyó egyik legfontosabb alapkövetelmény ugyanakkor éppen a közhatalom, a közigazgatás törvény alá rendeltsége: a közhatalommal rendelkező szervek a jog által megállapított működési rendben, a polgárok számára megismerhető és kiszámítható módon szabályozott korlátok között fejtik ki tevékenységüket. Demokratikus jogállamban ahhoz, hogy a természetes és jogi személyek életviszonyaikat, működésüket, magatartásukat a jog által előírtakhoz tudják igazítani, az elvárt kötelezettségeiknek eleget tudjanak tenni, szükség van a joganyag és a jogi eljárások stabilitására, a változásokra való felkészüléshez megfelelő idő biztosítására, az egyértelműségre, a követhetőségre és az érthetőségre. A jogbiztonság nem csak az egyes normák egyértelműségét követeli meg, de az egyes jogintézmények működésének kiszámíthatóságát is.

2. Az Alaptörvény XI. cikk (1)-(2) bekezdése alapján minden magyar állampolgárnak joga van a művelődéshez, Magyarország ezt a jogot a közművelődés kiterjesztésével és általánossá tételével, *az ingyenes és kötelező alapszintű, az ingyenes és mindenki számára hozzáférhető középszintű, valamint a képességei alapján mindenki számára hozzáférhető felsőszintű oktatással*, továbbá az oktatásban részesülő törvényben meghatározottak szerinti anyagi támogatásával biztosítja. Az Alaptörvény a személyiség kibontakoztatásának, a tájékozott és felelős polgárrá válásnak az egyik alapvető feltételeként *valamennyi magyar állampolgár jogát elismeri a műveltség megszerzésére törekvéshez*. E jog érvényesítése *szükségszerűen állami cselekvést igényel: az állam az elengedhetetlenül fontos ismeretek megszerzését többek között a középszintű oktatással biztosítja*.

Az érettségi és a felsőoktatási rendszer kapcsolódása miatt az Alkotmánybíróság azon megállapítása sem hagyható figyelmen kívül, hogy *a munka és a foglalkozás megválasztásának szabadsága szoros összefüggésben van a művelődéshez való joggal*, hiszen az egyre bonyolultabbá váló társadalmi munkamegosztás a munka és a foglalkozás végzésének előfeltételül egyre gyakrabban szab meghatározott képzettséget. Megvalósítását tekintve ugyanakkor e két alapvető jog azonban

eltér egymástól. A munkához és a foglalkozáshoz való jog az alapvetően nem állami foglalkoztatásra épülő társadalomban negatív tartalommal érvényesül: nem lehet alkotmányellenes korlátja. A felsőoktatásban ezzel szemben az állam jelenleg is jelentős túlsúllyal rendelkezik, így a *művelődéshez való jogot közvetlenül, a felsőoktatás területén az általa fenntartott oktatási intézményekbe való bejutás lehetőségének biztosításával, pozitív módon valósíthatja meg.*

Az Alkotmánybíróság szerint az emberi méltóság általános személyiségi jog, *a személyiség szabad kibontakozását lehetővé tevő, nevesített jog* a megfelelő képességű magyar állampolgárokat felsőoktatási intézményben felsőfokú tanulmányok folytatására jogosítja. Az államnak a felsőoktatással kapcsolatos alkotmányos feladata, hogy a tanuláshoz való jog objektív, személyi és tárgyi előfeltételeit megteremtse és azok fejlesztésével e jogot igénye szerint bármely, a felsőfokú oktatásban való részvétel szempontjából megfelelő képességekkel rendelkezők számára biztosítsa.

A nemzetközi aspektusok kapcsán lényeges a Gyermekjogi Egyezmény 4. cikke, amely szerint a részes államok meghoznak minden olyan törvényhozási, közigazgatási vagy egyéb intézkedést, amelyek az Egyezményben elismert jogok érvényesüléséhez szükségesek. Ha gazdasági, szociális és kulturális jogokról van szó, ezeket az intézkedéseket a rendelkezésükre álló erőforrások határai között és szükség esetén, a nemzetközi együttműködés keretében hozzák meg. Az Egyezmény 28. cikk 1. b) pontja utal a középfokú oktatás különböző, mind általános, mind szakirányú formáira. Az Egyezmény teljesen nyilvánvaló okokból emeli ki a szakirányú oktatást. Az oktatásnak relevanciával kell bírnia a gyermek jelenlegi és jövőbeli életét illetően; a szakirányú és munkával kapcsolatos képzés egyszerre oktatási jellegű a saját jogán, és erős ösztönzés is a gyermek számára ahhoz, hogy az iskolában maradjon. Gondot kell fordítani arra, hogy ne válogathassanak a másodfokú oktatási szinten, *nehogy sérüljenek a gyerekek életesélyei* – a szakirányú oktatás szándékai szerint növelni, nem csökkenteni kívánja a gyermek lehetőségeit.

3 Az Alaptörvény XV. cikk (4) bekezdése szerint Magyarország az esélyegyenlőség megvalósulását külön intézkedésekkel segíti. Az Alaptörvény XV. cikk (5) bekezdése rögzíti, hogy Magyarország külön intézkedésekkel védi *a gyermekeket, a nőket, az időseket és a fogyatékossgal élőket.* Az Alaptörvény a gyermekeket és a fogyatékossgal élőket gondoskodásra szoruló és külön védelmet igénylő csoportként emeli ki. Az Alaptörvény XV. cikk (2) bekezdésében rögzített a hátrányos megkülönböztetés általános tilalma alóli kivételt jelent az Alaptörvény idézett rendelkezése, amelyek alapján Magyarország az esélyegyenlőtlenségek kiküszöbölését célzó intézkedéseket is tesz. E rendelkezés értelmében az egyenlőség tartalmi megvalósulását szolgáló, az esélyegyenlőtlenség felszámolása érdekében tett pozitív megkülönböztetés megengedett.

Az esélyegyenlőség elősegítése az állam részéről egy jogi lehetőséget biztosít, ugyanakkor bizonyos, valamely tulajdonságuk (pl. életkor, fogyatékossg) okán sajátos, kiszolgáltatottabb helyzetük miatt objektíve hátrányba kerülő személyek csoportjainál az állami beavatkozás nem fakultatív feladat: *az állam köteles hatékony lépéseket tenni az eredendően egyenlőtlen helyzet felszámolása érdekében.* Az alkotmánybírói gyakorlat szerint az állam relatíve jelentős szabadságot élvez abban, hogy pontosan milyen módon, milyen jogi, normatív és anyagi eszközökkel teljesíti az esélyegyenlőség előmozdítására vonatkozó alkotmányos kötelezettségét, mint államcél: e körben mérlegelni lehet az eszközök megválasztásában az állam teherbíró képességét.

A hátrányos megkülönböztetés tilalma és az esélyegyenlőség előmozdítása az állam számára eltérő jellegű, de szorosan összekapcsolódó feladatot jelent. A jogegyenlőség megteremtése, az egyenlő méltóságú személyként kezelés biztosítása elsődleges állami kötelezettség, míg az esélyegyenlőség elősegítése az állam részéről egy jogi lehetőséget biztosít.

Bizonyos, valamely tulajdonságuk miatti sajátos, kiszolgáltatottabb helyzetük miatt objektíve hátrányba kerülő személyek csoportjainál az állami beavatkozás nem fakultatív feladat: az állam itt köteles hatékony lépéseket tenni az eredendően és súlyosan egyenlőtlen helyzet felszámolására. A speciális, objektíve hátrányos helyzetben lévő jogalanyok számára ugyanis csak az esélyegyenlőtlenség kiküszöbölését célzó állami kötelezettségvállalás, többletjogok biztosítása teremthet lehetőséget az egyenlő esélyekre. Így tehát a fogyatékossgal élő személyek valódi

esélyegyenlőségének megteremtése elsősorban hosszú távú, fokozatos, illetve folyamatos és következetes feladatként írható le a jogalkotás és a jogalkalmazás valamennyi szereplője számára.

A CRPD preambuluma szerint a részes államok elismerik, hogy bárkinek a fogyatékoság alapján történő hátrányos megkülönböztetése az emberi személy veleszületett méltóságának és értékének megsértése. A részes államok kötelezettséget vállaltak, hogy meghoznak minden megfelelő jogalkotási, közigazgatási és egyéb intézkedést az Egyezményben foglalt jogok végrehajtása érdekében; megtesznek minden megfelelő intézkedést. Ideértve a jogalkotási lépéseket a fogyatékosággal élő személyek hátrányos megkülönböztetését tartalmazó törvények, rendelkezések, szokások és gyakorlat módosítása, eltörlése érdekében; kutatásokat és fejlesztéseket valósítanak meg. A CRPD 7. cikk 1-2. pontja értelmében a részes államok minden szükséges intézkedést meghoznak, hogy a fogyatékosággal élő gyermekek számára más gyermekekkel azonos alapon biztosítsák valamennyi emberi jog és alapvető szabadság teljes körű gyakorlását. A fogyatékosággal élő gyermekekkel kapcsolatos intézkedés során elsődlegesen a gyermek legfőbb érdekeit kell figyelembe venni. A CRPD 24. cikke alapján a részes államok elismerik a fogyatékosággal élő személyek oktatáshoz való jogát. E jognak a hátrányos megkülönböztetés nélküli, az egyenlő esélyek alapján történő megvalósítása céljából befogadó oktatási rendszert biztosítanak minden szinten, élethosszig tartó tanulási lehetőséget nyújtanak.

III. Az ügy érdeme tekintetében

Az Alkotmánybíróság következetes gyakorlata szerint alapvető jogállami követelmény, hogy a jogszabály hatálybalépésének időpontját úgy kell meghatározni, hogy *kellő idő maradjon a jogszabály alkalmazására való felkészülésre*. Az Alkotmánybíróság világossá tette, hogy ellentétes a jogállamiság elvével, ha a kellő felkészülési idő hiányából eredően a jogszabály címzettjei a megváltozott rendelkezéshez való alkalmazkodás rendkívüli nehézsége miatt nyilvánvalóan, illetve az új szabályozás megismerhetőségének hiányában valószínűsíthetően jogsértő helyzetbe kerülnek, különösen, ha emiatt joghátrányok is érik, illetve érhetik őket. *A felkészülési idő kezdete* a jogszabály kihirdetése (amikor mindenki számára megismerhetővé válik), annak vizsgálatát azonban, hogy a felkészülési idő megfelelőnek minősül-e, illetve, hogy ennek nyomán sérti-e a jogbiztonság követelményét, a szabályozás tartalmi változásaira figyelemmel esetről-esetre kell elvégezni.

1. Az ágazati szakmai érettségi vizsgára vonatkozó szabályozás változásai, annak a tanulók felkészülésére és az iskolák pedagógiai programjára gyakorolt hatásai nyomán

1.1 Az alapjogi-alkotmányossági kérdés vizsgálatakor *az érettségi vizsgát meghatározó szabályrendszerből* indultam ki. Az Nkt. 6. § (1) bekezdés utolsó mondata rögzíti, hogy az érettségi bizonyítvány érettségi végzettséget tanúsít, és jogszabályban meghatározottak szerint felsőoktatási intézménybe való felvételre, szakképzésbe való bekapcsolódásra, valamint munkakör betöltésére, tevékenység folytatására jogosít, a szakmai érettségi továbbá a szakképzésre vonatkozó jogszabályokban meghatározottak szerinti szakképesítés megszerzését is magában foglalja.

Az Szt. 2. § 40. pontjának értelmében *szakmai érettségi végzettség* a Nkt. által meghatározott kötelező közismereti érettségi vizsgatárgykból és a szakközépiskola ágazata szerinti kötelező szakmai vizsgatárgyból álló érettségi vizsgával megszerezhető végzettség. Az érettségi vizsgatárgyakat törvény rögzíti, az Nkt. 2011. évi kihirdetésekor elfogadott szövegezés 6. § (2) bekezdése szerint az érettségi vizsgán a tanuló a következő vizsgatárgykból ad számot tudásáról: magyar nyelv és irodalom, történelem, matematika, idegen nyelv, a nemzetiségi nevelés-oktatásban részt vevők számára anyanyelv és irodalom, kötelezően választandó vizsgatárgy.

Az Nkt. 95. § (5) bekezdése 2011-ben rögzítette azt is, hogy az Nkt. 6. § (2) bekezdés e) pontja 2016. január 1-jei hatállyal kiegészült: „szakközépiskolában a szakközépiskola ágazatának megfelelő szakmai vizsgatárgy” szövegrésszel. A jogalkotó az Nkt. az előző szakaszát 2016. június 13-án

kihirdetett az oktatás szabályozására vonatkozó és egyes kapcsolódó törvények módosításáról szóló 2016. évi LXXX. törvény (a továbbiakban: Nkt. Mód. tv.) 81. § (4) bekezdésével ismét módosította, amelynek következtében a szakközépiskola szövegrész szakgimnáziumra változott. Az Nkt. 6. § (2) bekezdését módosító Nkt. Mód. tv. 45. § 2. pontja alapján továbbá a hivatkozott szakasz – az eredetihez képest kilenc hónappal később – *2016. szeptember 1-jén lép hatályba*. A hatálybalépés új időpontjának megállapítása tulajdonképpen a szakmai vizsgatárgyból való érettségi kötelezettség egy tanévvel való elhalasztását jelentette.

Az Szt. 2. § 40. pontjának – 2016 szeptemberéig hatályos szövegezésének – utolsó mondata rögzítette, hogy az ágazat szerinti kötelező szakmai vizsgatárgy teljesítése magasabb követelmények szerint teljesített érettségi vizsgatárgynak minősül. Az Szt. 92. § (37) bekezdése szerint a 2013/2014-es, a 2014/2015-ös és a 2015/2016-os tanévben szakközépiskolába beiskolázott tanuló által a kötelező szakmai érettségi vizsgatárgyból letett érettségi vizsga emelt szintű érettségi vizsgának minősül. Az Nkt. Mód. tv. ezeket a szabályokat is módosította, ennek következtében az Szt. 2. § 40. pontjából elhagyásra került az utolsó mondat, valamint az Szt. 92. § (7) bekezdését is hatályon kívül helyezte a jogalkotó, ezáltal az ágazati szakmai tárgyból való emelt szintű érettségre vonatkozó kötelezettség megszűnt.

Mindezek ismeretében az nem vitatható, hogy a szakgimnazistáknak az Nkt. és az Szt. hivatkozott rendelkezéseire figyelemmel az ágazati szakmai tárgyból – az eredetileg tervezett 2016. január 1-jei bevezetés elhalasztását követő évben – *2017 tavaszi érettségi időszakban vizsgakötelezettségük keletkezett*, annak a szintje pedig 2016. szeptember 1-jei módosítás, illetve hatályon kívül helyezése miatt immár az emelt szint helyett *középszinten is lehetővé vált*.

Az érettségi vizsgakövetelményekkel összefüggésben az Nkt. 6. § (1) bekezdése kimondja, hogy az érettségi vizsga állami vizsga, amelyet *országosan egységes vizsgakövetelmények (a továbbiakban: központi vizsgakövetelmények) szerint kell megtartani*. Az érettségi vizsga központi vizsgakövetelményeit az Érettségi Szabályzat és az érettségi vizsga részletes vizsgakövetelményeiről szóló jogszabály alapján kell meghatározni. Az Érettségi Szabályzat 2. §-a alapján pedig az érettségi vizsga vizsgakövetelményeit *az oktatásért felelős miniszter* – a tanuló képzési ágazatának megfelelő ágazati, és az Érettségi Szabályzat 2. számú mellékletében foglalt táblázat A oszlopában meghatározott ágazaton kívüli szakmai vizsgatárgy esetén *a szakképesítésért felelős miniszterrel, több szakképesítésért felelős miniszter esetén valamennyivel egyetértésben* – a vizsgatárgy követelményei (a továbbiakban: általános vizsgakövetelmények) alapján adja ki. Az általános vizsgakövetelmények, illetőleg a részletes vizsgakövetelmények kiadása előtt – a nemzetiségeket érintő kérdések tekintetében – be kell szerezni az országos nemzetiségi önkormányzat, illetve az adott nemzeti, etnikai kisebbséget érintő követelmények tekintetében az adott országos nemzetiségi önkormányzat véleményét.

Az egyes vizsgatárgyak részletes vizsgakövetelményeit, így az adott vizsgatárgy követelményeit és vizsgaleírását, továbbá a középszintű, illetve az emelt szintű érettségi vizsga témaköreit az érettségi vizsga részletes követelményeiről szóló 40/2002. (V. 24.) OM rendelet határozza meg. Ezt módosította a 19/2016. (VIII. 23.) EMMI rendelet, amely meghatározta 2017. január 1-jétől a szakgimnazisták tekintetében az ágazati szakmai vizsgatárgyak *emelt szintű érettségi követelményeit*.

2016. december 28-án kihirdették a 2017. január 2-i hatállyal életbe lépő az ágazati szakmai és ágazaton kívüli szakmai érettségi tárgyakra vonatkozóan az érettségi vizsga részletes követelményeiről szóló 40/2002. (V. 24.) OM rendelet újabb módosításáról szóló 48/2016. (XII. 28.) EMMI rendeletet. E rendelet az ágazati szakmai tárgyak tekintetében immár szabályozta a középszintű szakmai érettségi vizsgatárgy részletes követelményrendszerét. A *követelményrendszer az egy ágazathoz tartozó szinte valamennyi az ágazathoz tartozó tantárgy követelményét egy vizsgatárgyba vonta össze*. Így egyes ágazati szakmai vizsgatárgy legalább 4-5 tantárgyat tartalmazott, de van olyan eset is, ahol a vizsgatárgyhoz 10-12 tantárgy kapcsolódott. Hangsúlyozni kell azt is, hogy korábban az egyes ágazati képzések *lehetőséget biztosítottak szakmai tárgyból érettségit tenni*, de azok jellemzően egy-egy ágazati tantárgyra vonatkoztak és nem egy átfogó tantárgy csoportot öleltek fel.

1.2 Jelentésemben elemeztem az érettségi vizsga követelményrendszerének 2016 augusztusában, majd 2016 decemberében kihirdetett változásai milyen hatással voltak az érettségi előtt álló

szakgimnáziumi tanulók felkészülésének folyamatára, ezzel összefüggésben pedig az új jogi környezet elegendő időt biztosított-e a megváltozott körülményekre való felkészülésre.

Az érettségire való felkészítés a középiskola feladata, az Érettségi Szabályzat 4. § (2) bekezdése szerint a középiskolának a 11-12. évfolyamon a kötelező vizsgatárgyból biztosítania kell, hogy a tanuló – választása szerint – mind a középszintű, mind az emelt szintű érettségi vizsgára fel tudjon készülni. Az előzőek ismeretében tehát a tanuló érettségire való felkészítése az érettségit megelőző két évvel korábban megkezdődik. A tanuló ezt megelőzően a 10. évfolyam második félévében dönt arról, hogy a kötelező érettségi tárgyból és a szabadon választandó illetve, választható tárgyból milyen szintű vizsgát tesz és e döntésének megfelelően vesz, illetve vehet részt a középiskola érettségire felkészítő fakultációin.

A tanuló e döntésénél figyelembe veszi, hogy milyen lehetőségei vannak a szakma megszerzésére, a munkaerő-piaci elhelyezkedésére, illetve felsőfokú továbbtanulás esetén az általa választott felsőfokú képzésnek milyen feltételei vannak, milyen tárgyból milyen szintű érettségi vizsga a felvételi követelmény. Mindezek alapján hangsúlyozni kell, hogy az érettségi vizsgára való felkészülés nem lehet egy azonnali döntés következménye az – adott esetben gyermekkorú – tanuló részéről, hanem egy hosszabb folyamat eredményeként, több tényezőt és körülményt mérlegelő tudatos döntés. Olyan elhatározás, amelyre a tanuló és családja az iskolával együttműködve legkorábban már az érettségire való jelentkezést megelőző két évvel korábban elkezdi felkészülni.

A 2017 tavaszi érettségi időszakban érettségiző tanulók 9. évfolyamon a középiskolai tanulmányaikat 2013/2014-es tanévben kezdték meg, az akkor életbe lépő kerettantervek, Érettségi Szabályzatban rögzített eljárási feltételek és követelményrendszer ismeretében. Az érettségire való felkészülésüket a 2015/2016-os tanévben kellett megkezdniük, amelyet – figyelemmel a fenti szabályokra – számos előre kellően nem tisztázott, bizonytalan tényező befolyásolta.

A 2015/2016-os tanévben először is az ágazati szakmai tárgyak tekintetében semmiféle részletes érettségi követelményrendszer nem volt meghatározva, ismeretlen volt az ágazati szakmai tárgyak összetettsége, a követelményrendszer mélysége. A szaktárca csak az utolsó, a 12. évfolyam megkezdését megelőző napokban hirdette ki az ágazati szakmai tárgyakra vonatkozó emelt szintű érettségi vizsgát lehetővé tevő tanulmányi és vizsga elvárásokat, illetve a vizsgatárgy sokrétűségét, egy-egy ágazati vizsgatárgy akár a teljes képzési idő alatt tanított 6-10 tantárgyból való összetételét. A már megkezdett utolsó évfolyam 4 hónapjában, az érettségire való jelentkezést megelőzően másfél hónappal korábban, 2016 utolsó napjaiban újabb módosítás történt, a jogalkotó meghatározta az ágazati szakmai érettségi tárgy középszintjének követelményeit.

Mindezek alapján megállapítom, hogy a szakmai ágazati vizsgatárgy követelményrendszere az érettségire való felkészülés megkezdésének időpontjában, azaz 2015 szeptemberét megelőzően nem állt rendelkezésre, azt csak jóval – egy teljes tanévvel – később 2016 szeptemberében, illetve decemberében, a szakgimnáziumi évfolyam utolsó évében hirdették ki.

1.3 Vizsgálatom során áttekintettem a szakmai ágazati vizsgatárgy bevezetésének és az iskolák pedagógiai programjára vonatkozó szabályok összefüggéseit. Az Nkt. 4. § 8. pontja garanciális elemként rögzíti a felmenő rendszer forgalmát, ami a tanulmányi és vizsgakövetelmények bevezetésének fokozatos ütemezését jelenti, amely értelmében a változást az érintett legalacsonyabb iskolai évfolyamon kezdve lehet bevezetni. Az Nkt. 26. § (1) bekezdése alapján továbbá az iskolákban a tanítás a pedagógiai program szerint folyik. Az iskola pedagógiai programját vagy annak módosítását az Nkt. 26. § (5) bekezdése szerint a jóváhagyást követő tanévtől felmenő rendszerben vezetheti be.

Utóbbi törvényi szabály hangsúlyozása szükséges, ugyanis a vizsgakövetelmények jogszabályban való megjelenése szükséges, de önmagában nem elégséges intézkedés. A jogszabályi követelmények, így a kerettantervek, az egyes vizsgakövetelmények az iskolákban az általuk elfogadott pedagógiai programon keresztül érvényesülhetnek. A 20/2012. EMMI rendelet 7. § (1) bekezdés b) pontja kimondja, hogy az iskola pedagógiai programja meghatározza az iskola helyi tantervét, ezen belül pedig középiskola esetén többek között az egyes érettségi vizsgatárgyakból a középszintű érettségi vizsga témaköreit, valamint a 11-12. évfolyamon az emelt szintű érettségire történő felkészítéshez az emelt szintű oktatásban alkalmazott fejlesztési feladatokat és követelményeket a Nat. és az érettségi vizsga részletes követelményeiről szóló 40/2002. (V. 24.) OM rendelet alapján.

Amint azt jelentésem korábbi pontjaiban rögzítettem, a vizsgakövetelmények egy részét 2016 nyarának végén, illetve 2016 decemberében hirdették ki, így ennek a végrehajtása, azaz a követelmények pedagógiai programba való beépítése és a program véleményezési eljárást követően való elfogadására és jóváhagyására is csak 2016/2017-es tanévben nyílhatott lehetőség.

Figyelemmel az Nkt. 26. § (5) bekezdésében foglaltakra, az iskola pedagógiai programjának módosítását *a jóváhagyást követő tanévtől lehet bevezetni felmenő rendszerben, vagyis legjobb esetben is a 2017/2018-as tanévtől hatályosulhattak volna az új követelményrendszert is tartalmazó iskolai pedagógiai programok.* Mindezek miatt nem oszthatom a szaktárca álláspontját a tekintetben, hogy egységes kerettanterv érvényesül az oktatásban, amely alapján való oktatás biztosította a tanulók felkészülését a szakmai ágazati vizsgatárgyból. Álláspontom szerint a tantárgyi követelményekkel szorosan összefügg ugyan az érettségi vizsgakövetelmény, de attól, hogy nem minden az iskolában tanított tárgyból keletkezik érettségi vizsgakötelezettség, önmagában a kerettanterv az érettségi követelményeket nem határozza meg, sőt az ágazati szakmai érettségi tárgy a kerettantervben nem önálló tantárgy, hanem tantárgyak csoportja.

Mindezek nyomán azt kell megállapítanom, hogy a 2016/2017-es tanévre vonatkozóan az iskolai pedagógiai programok az új érettségi követelményeket – sem a középszintű érettségi vizsga témaköreit, sem a 11.-12. évfolyamra vonatkozó emeltszintű érettségi fejlesztési követelményeit – *nem tartalmazhatták, így az iskolákban a jogszabályokkal összhangban lévő pedagógiai programok hiányában sem voltak meg a feltételeik tanulók érettségire való felkészítéséhez.*

2. Az érettségire való felkészülés gyakorlati nehézségeit és problémáit érintően

A folyamatosan változó jogszabályi környezet elemzése mellett vizsgálatom során arra is figyelmet fordítottam, hogy feltárjam az érettségire való felkészülés folyamatát a gyakorlatban, valamint hogy az érettségire való változások nyomán milyen eredmények születtek.

2.1 Munkatársaimmal részt vettem a *szakképzési centrumok vezetőinek munkaértekezletén*, ahol a vezetők több problémát (különösen kiemelve az informatikai, gépészet, közgazdaságtan vizsgatárgyakat) jeleztek, amelyek *sajátos megoldásáról* is beszámoltak, így szakgimnáziumból gimnáziumba távozó tanulóktól kezdve a külön osztályozó vizsgák szervezéséig.

2.2 Az *írásban megkeresett iskolák egy része nyíltan adott tájékoztatást a felkészítés nehézségeiről.* Ebben utaltak a jogszabályi változásokra, a kevés segédanyagra, a követelményrendszerrel szinkronban lévő tankönyvek hiányára, a kevés mintafeladat rendelkezésre állására, a vizsgák szervezésével kapcsolatos hiányos információkra, a követelményrendszer aránytalanságára, több tantárgy tekintetében az írásbeli érettségi dolgozatok javítókulcsa többszörös felülvizsgálatának szükségességére. Megfogalmazódott az a *szakmai vélemény* is, hogy az ágazati szakmai érettségi vizsgák jelen formájukban nem előnyt, hanem inkább hátrányt jelentenek a szakgimnáziumok tanulóinak, a továbbtanulás esélyeit pedig azzal rontják, hogy jóval nagyobb tananyagrészt kérnek számon, mint egy közismereti tantárgy érettségi vizsgáján. Így volt olyan tanuló is, aki a 11. évfolyamon inkább iskolát váltott, és tanulmányait gimnáziumban folytatta. Az iskolák más része a még nem ismert el sem fogadott követelményrendszer ismeretének hiányában is az iskolai felkészítés, tanítás eredményességét hangsúlyozta, hivatkozva pedagógusaik szakmai elhivatottságára. Mindkét válaszadó csoport utalt arra is, hogy tanulók eredményes vizsgája érdekében iskola időn kívül tartottak külön felkészítő foglalkozásokat, szerveztek e tárgyakból próba érettségit.

2.3 Az ágazati szakmai érettségi tárgy bevezetésén kívül további jelentős változások voltak a középszintű *idegen nyelvi érettségi követelményeiben is, az ezzel összefüggő tapasztalatokat megosztó iskolák* szinte kivétel nélkül hangsúlyozták, hogy a könnyebb (A2) szintű feladatok kivezetése a kevésbé jó nyelvtudású diákoknak okozott problémát. Több iskola nehezményezte angol nyelvből a nyelvhelyességi feladatot, ahol a várakozásnál rosszabb eredmények születtek, mert véleményük szerint a feladat *inkább a B2 nyelvvizsga szintjét érte el, mint a középszintű érettségi B1 szintjét.*

Az iskolák beszámolóí alapján az íráskészség vizsgarészénél pedig a legnagyobb problémát az okozta, hogy a megadott fő szempontok számos további információt tartalmaztak, amelyekre a jelöltek nem tértek ki a szövegalkotás folyamán, ezért kevés tartalmi maximum pont született, pedig alapvetően színvonalas írásokat készítettek a diákok. Több válaszadó a nyelvi érettségire való felkészülés anomáliájaként hozta fel, miszerint az elérhetővé tett mintafeladatok egy nyelvvizsgaközpont nyelvvizsga feladataira hasonlítottak, ezzel szemben *a tényleges írásbeli érettségi inkább a korábbi évek írásbeli feladatsorait követte.* Így az íráskészség feladatban a két megírandó levél hossza (80-100 és 100-120 szó) és az értük kapható pontok száma (16 és 17 pont) nagyjából azonos volt, míg a tényleges érettségén a szószámok változtak, a pontok megoszlása viszont maradt a régi (11 és 22 pont). A hallott szövegértés esetén is *félrevezetőnek tartották több esetben is a közölt mintafeladatokat,* ott a korábbi évek feladataitól teljesen eltérő feladattípusok jelentek meg, a tényleges érettségén viszont mindhárom feladat a megszokott formulát követte.

A válaszokban problémát jeleztek a válaszolók a német nyelvnél az egyes részfeladatoknál megjelenő pont *átszámítási táblázatra* és utaltak a német érettségi hallás utáni szövegértés összetevőjére, amelyben három hiba esetén 5 pontot, négy hiba esetén már 7 pontot veszített a jelölt. Hivatkoztak arra is, hogy az angol szóbelinél nincs szükség átszámítási táblázatra, míg a németnél igen. A feladatok tulajdonképpen *azonossága indokolná az értékelés azonos módját is.* Szinte valamennyien *pozitívumnak* tartották a szóbeli vizsgarész egységesítését, különösen angol szóbelin tartották nagyon jónak, hogy az első feladatban csak egy kérdés van.

A válaszadók összességében arra mutattak rá, hogy az ágazati szakmai vizsgatárgy bevezetése és az idegen nyelv követelményrendszerének változása miatt a tanulók érettségire való felkészítését az iskolák ugyan meg tudták oldani, azonban a felkészülés számos nehézséggel járt a kevés, és téves információktól kezdve a jelentős iskolai és tanulói többletenergia és idő ráfordításáig.

2.4 Vizsgálatom kitért arra is, hogy *milyen eredményeket értek el* a megkeresett iskolák tanulói a 2017. tavaszi érettségi időszakban a szakmai érettségi tárgy kötelezővé tételekor, és milyen eredményeket értek el akkor, amikor az egyes önálló ágazati tantárgyakat választhatták önként érettségi vizsgatárgyként. Egyetértek az oktatásért felelős államtitkárral abban, hogy *a két vizsga rendszerben elért eredmények nem összehasonlíthatóak* az eltérő követelményrendszer és a bevezetés körülményei miatt. A vizsgálatom e részével ugyanakkor azt szerettem volna feltárni, hogy a jelenlegi szakgimnazisták elődjai, a volt szakközépiskolai tanulók tettek-e szakmai tárgyból érettségit és ott eredményesen szerepeltek-e. A vizsgálat adatai szerint a szakközépiskolások is szép számmal tettek szakmai tárgyból érettségi vizsgát, azok eredményeként pedig az elmúlt években csekély kivételtől (mezőgazdasági terület) eltekintve minden esetben magasabb átlagú eredménnyel zárult az idei évi szakmai ágazati érettségi vizsgatárgy eredményénél.

Ombudsmanként *az ágazati szakmai tantárgynak, mint érettségi tantárgynak a szükségességét alapjogi szempontból nyilvánvalóan nem minősíthetem.* Az egyes ágazati szakmai vizsgatárgyak kapcsán mindazonáltal hangsúlyozni kívánom, hogy a követelményrendszer kialakításának figyelemmel kell lennie a gyermekkor kapuját még éppen csak átlépő fiatal felnőttek életkori sajátosságára, élettapasztalatára és ezzel összefüggő vizsgázási képességükre és terhelhetőségére is. Mindezt különösen akkor, amikor egy-egy szakmai érettségi tárgy négy tanév sok esetben hatnál is több tantárgyat kéri számon úgy, hogy e tudást még nem felnőttként sajátítják el.

Álláspontom szerint az ágazati szakmai érettségi vizsgatárgy kötelezővé tétele kapcsán követelmény, hogy *nem neheztelhető az érettségiző fiatal életpályájával való jövőbeli elképzeléseit, életesélyeit.* Minderre pedig a Gyermekjogi Egyezmény alkalmazásáról szóló Kézikönyv is felhívja a figyelmet a gyermekek oktatáshoz való jogáról szóló Egyezmény 28. cikkéhez fűzött magyarázatában.

2.5 Nem hagyható figyelmen kívül, hogy érettségi a felsőfokú továbbtanulás lehetőségét nyitja meg, így az ágazati szakmai érettségi vizsgatárgyak a *továbbtanulás szempontjából is lényegesek.*

A *Felvételi Szabályzat* 3. § (4) bekezdése kimondja, hogy az OH gondoskodik a szeptemberben induló képzésekre vonatkozóan a képzés indítását megelőző év december 31-ig a *Tájékoztató* kiadásáról. A *Felvételi Szabályzat* 6. § (2) bekezdése alapján a szeptemberben induló

képzések tekintetében az OH minden évben október 31-ig kiadja a felsőoktatási felvételi tájékoztatót, amely tartalmazza az adott intézmény által meghirdetett alapképzési szakokra és az osztatlan képzésekre vonatkozó – *adott esetben több évet is átfogó* – legfontosabb tudnivalókat. Így többek között azt, hogy jelentkezési feltételként milyen érettségi vizsgatárgyból kell emelt szintű érettségi vizsgát teljesíteni, az adott évi felvételi eljárásokat legalább két évvel megelőzően, valamint a két évvel későbbi felvételi eljárások esetén melyek a vonatkozó érettségi vizsgatárgyak, melyek az adott évi felvételi eljárásokat legalább két évvel megelőzően közölt szóbeli alkalmassági vizsgakövetelmények, továbbá mivel szerezhető az adott képzési területre, szakra többletpontok.

A Felvételi Szabályzat 2. mellékletének 3. pontja sorolja fel részletesen a felvételi eljárás során figyelembe vehető *érettségi vizsgatárgyakat*, ami 2016. október 2-áig a képzési területnek megfelelő szakmacsoport szerinti vizsgatárgyat tartalmazta. A 3. pont a felsőoktatási felvételi eljárásról szóló 423/2012. (XII. 29.) Korm. rendelet, valamint a 2016. október 2-től hatályos nemzeti felsőoktatási kiválóságról szóló 24/2013. (II. 5.) Korm. rendelet módosításáról szóló 59/2016. (III. 25.) Korm. rendelet alapján egy *n) ponttal egészült ki*, amikortól a felsorolásban megjelent az ágazati és ágazaton kívüli szakmai érettségi vizsgatárgy megnevezés.

A Felvételi Szabályzat 3. melléklete a felsőoktatási jelentkezés feltételeként meghatározott emelt szintű érettségi vizsgák jegyzékét tartalmazza szakonként, képzési területenként. Az ezzel összefüggő módosításokat a felsőoktatás szabályozására vonatkozó egyes kormányrendeletek módosításáról szóló 442/2016. (XII. 16.) Korm. rendelet 28. § (2) és (3) bekezdése szabályozta, a (2) bekezdés által hivatkozott 3. melléklet 2016. december 17-i hatállyal a 2017. évi felsőoktatási felvételi eljárással, míg a 4. melléklet 2017. szeptember 1-jei hatállyal a 2018. évi felsőoktatási felvételi eljárásokban érvényesülő emeltszintű érettségi vizsgatárgyakat határozta meg.

Mindezek alapján a 2017-es felvételi évben *emelt szintű ágazati szakmai érettségi vizsgatárgyat négy szakon vártak el* (erdőmérnöki, építészmérnök alapképzésben és osztatlan képzésben, valamint informatikus könyvtáros szakon). Ezek azok szakok, ahol korábban kisebb követelményrendszer magában foglaló, egy-egy szaktárgyból álló szakmai előkészítő tárgyra (pl. építési- és építészeti alapismeretek, informatikai alapismeretek) vonatkozott hasonló szabályozás. A 2018-as felvételi évben *10 szakon lesz lehetőség* ágazati szakmai vizsgatárgyból az emeltszintű érettségi elfogadására.

A fentiek alapján látható, hogy a 2017-es felvételi eljárásnál érvényes, a szakmai érettségi tárgyra vonatkozó előírások az aktuális felvételi időszakot megelőzően, az elvárt két év helyett *csupán 2 hónappal korábban jelentek meg*. Az előző években kiadott Tájékoztató jövőre vonatkozó információi között csak a szakmai előkészítő tárgyat tüntethették fel, amelynek *követelményrendszere jelentősen eltér az ágazati szakmai vizsgatárgy több tárgyat átfogó, komplex követelményétől*.

Mindezek alapján megállapítom, hogy a felvételt megelőző 2 évben az emelt szintű szakmai érettségi vizsgatárgyakról a felvételre tudatosan készülő tanulók *a Tájékoztatóból sem kaphattak valós információkat*. Annak aktuális kiadási éveiben ugyanis sem a Tájékoztató összeállítója, sem pedig az oda adatot szolgáltató felsőoktatási intézmények számára nem lehettek, nem voltak ismertek az egyes ágazati szakmai vizsgatárgyak.

3. A sajátos nevelési igényű tanulókat megillető kedvezmények, mentességek kérdésében

A panaszbeadványok a *sajátos nevelési igényű tanulók* mentességének és kedvezményeinek alkalmazási nehézségeit is felvetették, így vizsgálatomat kiterjesztettem az ágazati szakmai érettségi vizsgatárgy esetén igénybe vehető kedvezményekre és mentességekre.

3.1 Az oktatásért felelős államtitkár álláspontja szerint akkor, ha az adott tudás elsajátítása nem lehetetlen a sajátos nevelési igényű tanuló számára, hanem csak nehézségekkel jár, az ágazati szakmai érettségi vizsgatárgyat érintő mentességekről és kedvezményekről való döntés során a szakképzési törvény előírásait is figyelembe kell venni: ami kimondja, hogy a szakmai követelmények alóli *teljes mentesség nem adható*. Az Érettségi Szabályzatban foglaltak mentén, ha a tanuló valamely más kötelező vizsgatárgy vonatkozásában a szakértői bizottság véleményében megfogalmazottak alapján felmentést vagy könnyítést kapott, úgy ezek az ágazati szakmai

vizsgatárgyak esetén is figyelembe vehetők a hasonló jellegű feladatok esetén. Mindezek alapján a tanuló élhet a számára biztosított hosszabb ideig tartó vizsgázással, segédeszköz használatával, írásbeli vizsga helyett szóbeli beszámoló vagy szóbeli vizsga írásbeli teljesítésének lehetőségével.

A szakképzés szakmai tartalma közé tartozik az ágazati szakmai érettségi vizsgatárgy is, így – a szakképzési törvény előírásai alapján – nem lehetséges a követelmények alóli teljes felmentés. Mindez ugyanis azt jelentené, hogy úgy kap valaki szakmai végzettséget, hogy nem rendelkezik a szükséges szakmai tudással, ami egyrészt ellentmondana az egységes vizsgarendszer elvének, másrészt a vizsgázó által megszerzett végzettség szerinti feladatok ellátását sem tenné lehetővé. Az államtitkár továbbá hangsúlyozta azt is, hogy az ágazat szakképesítéseihez tartozó szakmai vizsgakövetelmények meghatározzák az adott szakma egészségügyi- és pályaalakmassági követelmények szükségességét. Álláspontja szerint ezért eleve nem kerülhet a szakgimnáziumba olyan tanuló, aki az adott ágazat egészségügyi- és pályaalakmassági követelményeinek nem felel meg, mivel e követelmények a tanulók, illetve szüleik számára a szakközépiskolába (mai néven szakgimnáziumba) történő jelentkezéskor is ismertek voltak.

3.2 Az OH honlapjának tájékoztatója szerint a *szakmai érettségi vizsgák bevezetésével a sajátos nevelési igényű tanulóknak az érettségi vizsgán adható mentességek nem változtak, azaz a fenti mentességek – a vizsgatárgy sajátosságainak figyelembevételével – az ágazati és ágazaton kívüli szakmai érettségi vizsgatárgyak esetében is alkalmazhatók.* Ha a tanuló az igazgatói döntés alapján felmentést kap a szakmai vizsgatárgy vizsgája alól, úgy az érettségi bizonyítványába az Érettségi Szabályzat szerinti „Jelen érettségi bizonyítvány szakmai érettségi végzettséget tanúsít, továbbá FEOR számú munkakör betöltésére képesít.” záradék nem kerülhet. Ha a tanuló az igazgatói döntés alapján a szakmai vizsgatárgy vizsgát *valamilyen mentességgel teljesíti*, úgy (a vizsga szintjétől függetlenül) az érettségi bizonyítványába az Érettségi Szabályzat szerinti „Jelen érettségi bizonyítvány szakmai érettségi végzettséget tanúsít, továbbá FEOR számú munkakör betöltésére képesít.” záradék bekerül.

3.3 A megkeresett kilenc iskola közül a sajátos nevelési igényű tanulók mentesítésének és kedvezményeinek kérdésére nyolc iskola válaszolt. Egy iskolában semmiféle mentességgel és kedvezménnyel nem éltek a tanulók. Egy iskolában 5 tanuló élt az írásbeli vizsgarészre rendelkező időtartam meghosszabbításának lehetőségének kedvezményével, a válaszból a tantárgy nem derült ki. A többi hat iskola pedig arról nyilatkozott, hogy ugyan volt mentességgel és kedvezménnyel élő tanulójuk, akik a közismereti tárgyaknál kértek – a szakértői bizottság véleménye alapján – kedvezményt, illetve mentességet, de az ágazati vizsgatárgyakat ezek a kérelmek nem érintették. A hat iskolából kettő megfogalmazta azt is, hogy tanulójuk matematikából érvényesíthette a számolási feladatok alóli mentességet, de erre a mentességre már nem vált jogosulttá a hasonló számítási feladatokat tartalmazó ágazati szakmai vizsgatárgy egyes tantárgyrészeinél.

3.4 A fenti álláspontok és gyakorlat ismertében összességében a szaktárca szerint *az ágazati szakmai tárgy követelménye alóli a szakképzés követelménye miatt teljes felmentés nem adható.* Az Oktatási Hivatal tájékoztatása szerint azonban adható, de ekkor az érettségiző bizonyítványába nem kerül be a szakképesítésre vonatkozó záradék. Az iskolák pedig egy kivételével úgy értelmezték a szabályokat, hogy ágazati szakmai vizsgatárgynál nem érvényesíthető sem kedvezmény, sem mentesség. *Mindezek rekonstruálása után áttekintettem a sajátos nevelési igényű tanulók érettségi vizsgájára vonatkozó kedvezményeket és mentességeket megállapító szabályrendszert.*

A kiindulópontot az Nkt. 56. § (1) bekezdés adta, amely szerint a tanulót, ha egyéni adottsága, fejlettsége szükségessé teszi, a szakértői bizottság véleménye alapján az igazgató egyrészt mentesíti az érdemjegyekkel és osztályzatokkal történő értékelés és minősítés alól, ehelyett szöveges értékelés és minősítés alkalmazását írja elő, másrészt a gyakorlati képzés¹

¹ Az Szt. 2. § 11. pontja alapján *gyakorlati képzés* a szakmai képzésnek az iskolai tanműhelyben, az állami felnőttképzési intézmény tanműhelyében vagy a gyakorlati képzés folytatására jogosult gazdálkodó szervezetnél, egyéb szervnél vagy szervezetnél folyó azon része, amelynek célja a szakképesítéshez kapcsolódó munkatevékenységek gyakorlatban történő elsajátítása és a tanulónak a komplex szakmai vizsga gyakorlati részére való felkészítése, amelyet iskolai rendszerű szakképzés esetén a szakképzési kerettanterv határoz meg.

kivételével mentesíti a tanulót az egyes tantárgyakból, tantárgyrészekből az értékelés és a minősítés alól. Ez utóbbi esetben az Nkt. 56. § (2) bekezdése alapján az érettségi vizsgán e tantárgyak helyett a tanuló – az Érettségi Szabályzatban meghatározottak szerint – *másik tantárgyat választhat.*

A további részletszabályokat az Érettségi Szabályzat az alábbiak szerint határozza meg. Az Érettségi Szabályzat 6. § (7) bekezdése alapján, ha a vizsgázót – az Nkt. 56. § (1) bekezdése alapján a kötelező és a kötelezően választandó érettségi vizsgatárgynak megfelelő tantárgyból középiskolában – mentesítették az érdemjegyekkel és osztályzatokkal történő értékelés, minősítés alól, akkor az adott tantárgy helyett a vizsgázó egy másik, általa választott vizsgatárgyból tehet érettségi vizsgát. A vizsgázó részére – a szakértői bizottság szakvéleménye alapján – kérelmére engedélyezni kell az írásbeli beszámoló szóbeli beszámolóval vagy a szóbeli beszámoló írásbeli beszámolóval történő felváltását, és biztosítani kell a hosszabb felkészülési időt. A fenti esetben az Érettségi Szabályzat 20. § (7) bekezdése értelmében a vizsgázó kérelmére, az igazgató engedélye alapján

- a) a 19. § (1) bekezdésben meghatározott időt (az írásbeli feladatok megoldásához rendelkezésre álló időtartamát) legfeljebb egy órával meg kell növelni,
- b) lehetővé kell tenni, hogy a szakértői bizottság szakvéleményében előírt, illetve az iskolai tanulmányok során alkalmazott segédeszközt (pl. számítógép, írógép) használja,
- c) engedélyezni kell, hogy az írásbeli vizsga helyett szóbeli beszámolót tegyen, vagy a szóbeli vizsgát írásban teljesítse,
- d) a tanuló a vizsgán mentesülhet az értékelés egy vagy több része alól, ha a középiskolában a megfelelő tantárgyból nem mentesítették az értékelés, minősítés egésze alól.

Továbbá az Érettségi Szabályzat 37. § (1) bekezdése nyomán a vizsgázó kérelmére, az igazgató engedélye alapján

- a) a 35. § (2) bekezdésben meghatározott időt (szóbeli vizsgarész gondolkodási időtartamát) legfeljebb húsz perccel meg kell növelni,
- b) engedélyezni kell, hogy a szóbeli vizsgát írásban tegye le,
- c) lehetővé kell tenni, hogy a vizsga közben a szakvéleményben előírt vagy az iskolai tanulmányok során alkalmazott segédeszközt (pl. számítógép) használja,
- d) a tanuló a vizsgán mentesülhet az értékelés egy vagy több része alól, ha a középiskolában a megfelelő tantárgyból nem mentesítették az értékelés, minősítés egésze alól.

Az Érettségi Szabályzat 37. § (2) bekezdése arról rendelkezik, hogy ha a vizsgázó a szóbeli vizsgát írásban teszi le, a vizsgatétel kihúzása után, külön helyiségben, felügyelő tanár mellett készíti el dolgozatát. A dolgozat elkészítésére középszintű vizsga esetén 30 percet, emelt szintű vizsga esetén 40 percet kell biztosítani. A dolgozatot a vizsgázó vagy a vizsgázó kérésére a kérdező tanár felolvassa. Az Érettségi Szabályzat 37. § (3) bekezdése értelmében, ha a vizsgázónak engedélyezték, hogy az írásbeli vagy a gyakorlati vizsgarész helyett szóbeli vizsgát tegyen, és a vizsga írásbeli vagy gyakorlati és szóbeli vizsgarészekből áll, két vizsgatételt kell húznia és kifejtenie. A felkészüléshez és a tétel kifejtéséhez rendelkezésre álló időt tételesen kell számítani. A vizsgázó kérésére a második tétel kihúzása előtt legalább tíz perc pihenőidőt kell adni. A vizsgázó a pihenőidő alatt a vizsgatermet nem hagyhatja el. Amennyiben a vizsgázó a gyakorlati vizsgarészt szóbeli vizsgarésszel pótolja, a törzslapján, az érettségi bizonyítványában, tanúsítványában ezt a tényt – záradék formájában – fel kell tüntetni. Mindezzel összefüggésben utalni kell a Felvételi Szabályzat 17. § (9) bekezdésére, amely kimondja, hogy érettségi pont nem számítható az érettségi vizsgatárgy százalékos eredményéből, amennyiben a vizsgázó a gyakorlati vizsgarészt szóbeli vizsgarésszel pótolta, és az érettségi bizonyítványt, illetve a tanúsítványt az Érettségi Szabályzat alapján ennek megfelelően záradékkal látták el.

3.5 Figyelemmel voltam arra is, hogy a szakértői bizottságok milyen időközönként vizsgálják felül a sajátos nevelési igényű tanulók állapotát. A szabályozás alapját a pedagógiai szakszolgálati intézmények működéséről szóló 15/2013. (II. 26.) EMMI rendelet 22. § (3) bekezdése jelenti. Eszerint, ha a tanuló enyhe értelmi fogyatékos, egyéb pszichés fejlődési zavarral

küzd, a szakértői véleményt az első hivatalbóli felülvizsgálata után addig a tanévig, melyben a 10 éves kort betölti minden 2. évben, azután – és egyéb fogyatékoság, autizmus spektrum zavar esetében, illetve ha beilleszkedési, tanulási, magatartási nehézséggel küzd – addig a tanévig, amelyben a 16. életévét betölti, minden 3. tanévben hivatalból felül kell vizsgálni.

Ezen szabály alapján a szakértői vélemény a sajátos nevelési igény megállapítása és értékelése a tanuló 16 éves korában véglegessé válik, azt a szakértői bizottság a későbbi években már nem vizsgálja felül. A 2017 tavaszán érettségit tett sajátos nevelési igényű tanulók 2017 tavaszán valószínűleg 18. életévük betöltéséhez voltak közel, vagy azt már be is töltötték, tehát a rájuk vonatkozó szakértői vélemények *legalább két, adott esetben ennél jóval korábban véglegessé váltak*, azokat a szakértői bizottságok legkésőbb a 2015/2016-os tanévben kiállították.

Mindennek azért van alapjogi-alkotmányossági szempontból is jelentősége, mert e tanévet követően adták csak ki a szakmai ágazati vizsgatárgy érettségi követelményrendszerét, így e vizsgatárgyak kapcsán a pedagógiai szakszolgálat keretében működő szakértői bizottságoknak lehetőségük sem volt az érintett tanulók állapotát felmérni és az ahhoz igazodó véleményükben a kedvezmények és mentességek tárgykörében javaslatukat megfogalmazni.

Mindenek alapján megállapítom, hogy a szakértő és az OH részben ellentmondó álláspontja alapján feltárt, nem egységes iskolai gyakorlat önmagában alkalmas volt arra, hogy a jogbiztonság követelményét sértse.

Rá kell mutatnom arra is, hogy az ágazati szakmai érettségi vizsgatárgy tekintetében a sajátos nevelési igényű érettségizőket megillető mentességek és kedvezmények a 2017 évi tavaszi érettségi vizsgák során nem érvényesülhettek egyértelműen, a fogyatékoságuk okán hátrányosabb helyzetű tanulók előnyben részesítésére vonatkozó törvényi kötelezettséget jellemzően figyelmen kívül hagyták. Ággályos, hogy a szakértői bizottságoknak – a szakmai ágazati érettségi vizsgatárgy követelményeinek ismerete hiányában – a tanulóra vonatkozó vélemény utolsó felülvizsgálatakor lehetőségük sem volt a tanulók sajátos nevelési igénye alapján javaslatukat véleményben megfogalmazni.

Mindenek alapján megállapítom, hogy a kialakult jogi helyzet alkalmas volt arra, hogy az oktatásban a tanulók különleges bánásmódra való jogának konkrét érvényesülését akadályozza, ami az esélyegyenlőség elvével és a fogyatékosággal élő személyek kiemelt állami védelmével összefüggő visszásságot okozott, a jogsérelem közvetlen és súlyos veszélyét jelentette, valamint nem felelt meg a CRPD által meghatározott követelményeknek.

Megjegyzem, hogy a visszas helyzet fennállta független attól, hogy összesen hány tanuló vette igénybe a mentességeket és a kedvezményeket, ugyanis az utólag már nem tárható fel, hogy valójában hányan voltak azok, akik a bizonytalan jogi helyzet miatt nem tudtak jogaikkal élni.

4. A jogállamiság elve és a kellő felkészülési idő biztosításának érvényesülése kapcsán

Amint azt már számos korábbi jelentésemben kifejtettem a *tanulmányi és vizsga követelményeket megfogalmazó jogszabályi rendelkezések megváltoztatásakor* különös gonddal kell eljárni. Amennyiben a jogalkotó módosítani kíván a szabályokon, hangsúlyozottan irányadónak kell tekintetni azokat az elveket, amelyek az alkotmánybírói gyakorlatból következnek, és amelyeket a Jat. is előír. Jelen vizsgálatom nyomán ismét rá kell mutatnom, hogy az állampolgárok joggal várják el, hogy a jogszabály-módosításokat – különösen, ha az gyermekek, fiatalok sorsát, életét érinti – a jogalkotó a lehető legnagyobb körültekintéssel készítse elő, figyelve az érintettek élet- és jogviszonyaira.

4.1 A jogalkotás egyik legalapvetőbb követelménye – amelyet a Jat. 2. § (3) bekezdése is tételesen rögzít – a *kellő felkészülési idő biztosítása*. A jogszabály hatálybalépésének időpontját úgy kell megállapítani, hogy elegendő idő álljon rendelkezésre a jogszabály alkalmazására való felkészülésre. Az Alkotmánybíróság számos határozatban foglalkozott a kellő felkészülési idő követelményével és kimondta, hogy ennek keretében a jogalkotónak egyrészt kellő időt kell hagynia a jogalanyoknak a jogszabály szövegének megszerzésére és tanulmányozására, *az önkéntes jogkövetésre történő felkészüléshez*. Lehetővé kell továbbá tennie, hogy a *jogalkalmazó szervek* is felkészülhessenek a jogalkalmazásra és kellő időt kell biztosítani arra, hogy az adott jogszabály által érintett személyek és szervek eldönthessék, hogy *miként alkalmazkodjanak a jogszabályhoz*. Egy adott

állapot szerinti jogosultságok és kötelezettségek rendszere alapvetően befolyásolja az érintettek magatartását, az *alapját képezi a jövőre vonatkozó döntéseiknek*, a rövidebb-hosszabb távú tervezésnek.

Az érettségi vizsgára való felkészülés folyamata a jelentésben ismertetettek szerint a köznevelésre vonatkozó jogszabályokban részletesen rögzített. Szabályozva van különösen, hogy a tanulási folyamatban melyik évfolyamtól kezdődik meg az érettségre való felkészülés időszaka, kinek és mi a feladata, mikor és milyen feltételekkel lehet a vizsgára jelentkezni, milyen tárgyakból és milyen követelményrendszer alapján kell a vizsgázni. Amikor a jogalkotó az érettségi vizsgára vonatkozó szabályrendszer *bármely részlemét meg kívánja változtatni*, akkor *minden tényezőre kell figyelemmel lennie*. E tényezők azok, amelyek az érettségi vizsgára való felkészüléshez a mindennapi, a gyakorlati életben a jogi értelemben vett kellő felkészülési időtartamát jelentik meg.

Lényeges, hogy maga az Nkt. az ágazati szakmai vizsgatárgyból annak részletezése nélkül a 2017 évi tavaszi érettségi időszakban vizsgakötelezettséget írt elő. *Megállapítom, hogy a vizsgatárgy vizsgakövetelményeit meghatározó miniszteri rendelet 2016-os többszöri módosítása, annak 2016 decemberében való kihirdetése, majd szinte azonnali, a kellő felkészülési idő biztosítását figyelmen kívül hagyó hatályba léptetése, azaz az ágazati szakmai érettségi vizsgatárgy követelményeinek a felkészülési időszak végén való késedelmes kiadása súlyosan sértette a jogbiztonság követelményét, valamint a hozzáférhető felsőoktatáshoz való joggal összefüggő visszásságot okozott, amivel a jogsérelem közvetlen és súlyos veszélyét idézte elő.*

Rá kell mutatnom arra is, hogy az új követelményeknek az érettségi felkészülési időszak második felében való bevezetésével a jogalkotó *a kellő felkészülési idő biztosítása követelményének érvényesülését garantáló törvényi szabályait*, az Nkt. felmenő rendszerére, illetve az iskolai pedagógiai programok módosításának bevezetésére vonatkozó rendelkezéseit is figyelmen kívül hagyta. A felkészülési idő hiányát a vizsgálatommal *feltárt gyakorlati tapasztalatok is megerősítették.*

Az érettségi vizsga a tanulók, a családok életében stratégiai jelentőségű döntés, amely komoly anyagi következményekkel, felelősséggel jár: az előírt feltételek teljesítése érdekében az érintett gyermekek, fiatalok nem egy esetben jelentős idő, energia ráfordításával, a családok pedig olykor erőn felüli anyagi áldozatok árán készülnek a felvételre. Az érettségi követelmények meghatározásakor kulcskérdés *a kellő felkészülési idő biztosítása*. A szaktárcák által immár sokadszor hangoztatott érv miszerint a jogszabály várható tartalma már kihirdetése, hatályba lépése előtt „ismert” volt, a diákok tudhatták, hogy milyen követelményekre számíthatnak. Mindezek kapcsán ismét le kell szögezni, hogy *egy jogállamban a jogszabály tervezetének az érintettekkel való megismertetése eleve nem lehet alkalmas semmiféle joghatás kiváltására, erre a jog alkotója jogszerűen nem hivatkozhat.*

4.2 A két tanítási nyelvű érettségi bevezetése tárgyában kiadott, AJB-1360/2016. számú jelentésemre – amely szintén a kellő felkészülési idő hiánya miatt állapított meg visszásságot – oktatásért felelős államtitkár a következő választ adta. *„Megfelelő felkészülési idő biztosítására, valamint a felmenő rendszer szabályaira a jövőben még nagyobb figyelmet kívánunk fordítani. Ennek megerősítése érdekében került kiegészítésre a Nkt. 6. §-a egy új (4a) bekezdéssel. A 2016. november 30-ától hatályos új bekezdés értelmében új érettségi vizsgatárgyat, vagy az érettségi vizsgatárgy új vizsgaszintjének vizsgakövetelményeit felmenő rendszerben kell bevezetni, az érettségi vizsgatárgy vizsgakövetelményeinek érdemi megváltoztatására irányuló rendelkezést az érettségi vizsgára jelentkezés előtt legalább két évvel kell kiadni.”*

Az államtitkár által hivatkozott fenti módosítást végül az oktatás szabályozására vonatkozó egyes törvények módosításáról szóló 2016. évi CXXVI. törvény 4. §-a vezette be 2017. január 1-jei hatályba lépéssel. A módosító jogszabály indokolása az új szakasz bevezetéséhez az alábbiakat fűzte: *„A jogbiztonság és a kellő felkészülési idő biztosítása érdekében garanciális szabály épül be a törvénybe az érettségi vizsgát érintő jövőbeni, nagyobb horderejű módosítások vonatkozásában.”*

Az Nkt. 6. § (4a) bekezdése értelmében 2017. január 1-jétől *„új érettségi vizsgatárgyat, vagy az érettségi vizsgatárgy új vizsgaszintjének vizsgakövetelményeit felmenő rendszerben kell bevezetni, az érettségi vizsgatárgy vizsgakövetelményeinek érdemi megváltoztatására irányuló rendelkezést az érettségi vizsgára jelentkezés előtt legalább két évvel kell kiadni.”* A hivatkozott jogszabályi rendelkezés jelentős tartalmi garanciát jelent a tételes jogban annak érdekében, hogy a tanulóknak az egyes vizsgákra a követelmények megismerésére és azok elsajátítására kellő felkészülési idő, az az a törvény értelmében a jelentkezést megelőző két év rendelkezésre álljon.

A fenti törvénymódosítással beépített, hatályos garanciális előírás ismeretében a részletes vizsgakövetelményeket meghatározó *miniszteri rendelet hatálybalépésének időpontjára vonatkozó rendelkezéseket is áttekintettem. Az ágazati szakmai tárgyak középszintű érettségi vizsga megszerzését lehetővé tevő, egyben a középszintű szakmai érettségi vizsgatárgy részletes követelményrendszerét meghatározó 40/2002. (V. 24.) OM rendelet módosításáról szóló 48/2016. (XII. 28.) EMMI rendelet egyes szakaszai 2017. január 2-től, illetve január 3-tól váltak hatályossá, vagyis az Nkt. ismertetett 6. § (4a) bekezdésének hatálybalépése után. A helyzet megítélése szempontjából annak pedig *nem volt jelentősége*, hogy a rendeletmódosítás kihirdetésére még a kihirdetett Nkt. szabály hatályba lépése előtt került sor, ilyenkor a *hatályba lépés időpontja* számít.*

Mind ezek alapján megállapítom, hogy a jogállamiság elvével összefüggő visszásságot okozott, hogy a részletes vizsgakövetelményeket megállapító 40/2002. (V. 24.) OM rendelet módosításáról szóló 48/2016. (XII. 28.) EMMI rendelet hatálybaléptetése nem felelt meg az akkor már hatályos Nkt. 6. § (4a) bekezdésében meghatározott garanciális törvényi előírásnak.

Intézkedéseim

A jelentésemben feltárt, alapvető joggal összefüggő visszásság jövőbeni bekövetkezése lehetőségének a megelőzése érdekében az Ajbt. 32. §-a alapján *kezdeményezem* az emberi erőforrások miniszterénél, hogy – a szakképzésért felelős miniszterrel együttműködésben –

1. a jövőben fordítson kiemelt figyelmet a rendeletalkotásra vonatkozó, így különösen a hatályba léptetésre és a kellő felkészülési idő biztosítására vonatkozó alkotmányossági követelmények következetes betartására,
2. tegye meg a szükséges intézkedéseket annak érdekében, hogy a sajátos nevelési igényű tanulók tekintetében az ágazati szakmai érettségi vizsgatárgyból az érettségien érvényesíthető kedvezmények és mentességek megadása körében egyértelmű és világos jogalkalmazói gyakorlat érvényesüljön.

Budapest, 2018. május 30 .

